

Univerzita Hradec Králové

Filozofická fakulta

Bakalářská práce

Univerzita Hradec Králové

Filozofická fakulta

Katedra pomocných věd historických a archivnictví

**Město Úpice ve východních Čechách a jeho vývoj ve druhé polovině 30. let
20. století**

(Úpicko mezi lety 1935 – 1938)

Bakalářská práce

Autor: Jakub Benko

Studijní program: B7105 Historické vědy

Studijní obor: Archivnictví – historie

Forma studia: prezenční

Vedoucí práce: doc. Mgr. Petr Grulich, Ph. D.

Hradec Králové 2020

Zadání bakalářské práce

Autor: Jakub Benko

Studium: F17BP0042

Studijní program: B7105 Historické vědy

Studijní obor: Archivnictví - historie

Název bakalářské práce: **Město Úpice ve východních Čechách a jeho vývoj ve druhé polovině 30. let 20. století**

Název bakalářské práce AJ: The town of Úpice in East Bohemia and its development in the second half of the 1930s

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Smyslem této bakalářské práce je zachytit vývoj města Úpice a nejbližšího okolí ve 30. letech 20. století se zvláštním důrazem na rok 1938. Cílem je popsat nejdůležitější události, jak z hlediska správního, politického, vojenského, ale také každodenního života. V práci bude použita metoda sondy s lehkou komparací. Volba tohoto tématu se jeví jako přínosná, jelikož předválečné dějiny města nebyly dosud podrobněji zpracovány.

Státní okresní archiv Trutnov, fond Archiv města Úpice 1593-1945., Státní okresní archiv Trutnov, fond Okresní úřad Trutnov I. 1850-1938., Státní okresní archiv Trutnov, fond Národní souručenství - okresní sekretariát Úpice 1939-1945., Státní okresní archiv Trutnov, Pamětní kniha města Úpice (Vilém Schreiber), 1931-1936., Státní okresní archiv Trutnov, Pamětní kniha města Úpice (Vilém Schreiber), 1937-1939., Monika VESELSKÁ - Antonín KUBÍČEK, Osudy města Úpice, Úpice 2014., Ondřej VAŠATA, Národní obec fašistická na Úpicku in: Krkonoše-Podkrkonoší, vlastivědný sborník, Trutnov 2016, s. 427-447., Antonín KUBÍČEK, Historie města Úpice: Stručný náčrt historie a rozvoje města od dob nejstarších až do roku 2000, Městský úřad Úpice 2000., Jiří FRAJDL, Listy z dějin východních Čech, Havlíčkův Brod 1965., Jaroslava KOUKOLOVÁ, Úpice - historicko-vlastivědný popis města, Hradec Králové 2003., Marcela STRACHOTOVÁ, Deset století úpické historie: XI.-XXI. století v letopočtech, Úpice 2005., Jaroslav VETEŠKA, Úpice. Tenkrát a dnes, Praha 2004., Václav KURAL, Češi, Němci a mnichovská křížovatka, Praha Univerzita Karlova 2002., Zdeněk KÁRNÍK, Malé dějiny československé (1867-1939), Praha 2008.

Garantující pracoviště: Katedra pomocných věd historických a archivnictví, Filozofická fakulta

Vedoucí práce: doc. Mgr. Petr Grulich, Ph.D.

Oponent: PhDr. Zdeněk Zahradník

Datum zadání závěrečné práce: 30.10.2019

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracoval pod vedením vedoucího bakalářské práce samostatně a uvedl jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne 13. července 2020

.....

Poděkování

Rád bych zde poděkoval vedoucímu bakalářské práce doc. Mgr. Petru Grulichovi, Ph. D. za metodickou pomoc, cenné rady a čas, které mi věnoval při zpracování této bakalářské práce. Dále bych chtěl poděkovat mému konzultantovi Mgr. Martinu Petrusovi za doporučení a připomínky, které mi poskytl. Poděkování patří také vedoucímu Státního okresního archivu Trutnov, Mgr. Romanu Reilovi, který mi při mém bádání vyšel vždy vstříc a umožnil mi nahlédnout i do nezpracovaných fondů. Do trutnovského archivu míří díky také pracovníkům badatelny za jejich milé jednání a ochotu, které mě po celou dobu mého bádání provázely. V neposlední řadě bych chtěl poděkovat ředitelce Městského muzea a galerie J. W. Mezerové, Mgr. Janě Nešněrové, jež mi poskytla fotografický materiál a umožnila výzkum materiálu uloženého v archivu zdejšího muzea. Můj velký dík patří mé rodině, a to za její trpělivost a podporu při mém studiu a psaní bakalářské práce.

Anotace

BENKO, Jakub. *Město Úpice ve východních Čechách a jeho vývoj ve druhé polovině 30. let 20. Století (Úpicko mezi lety 1935 – 1938)*. Hradec Králové: Filozofická fakulta, Univerzita Hradec Králové, 2020, 79 s., Bakalářská práce.

Bakalářská práce se zabývá vývojem města Úpice v severovýchodních Čechách a jeho okolím mezi lety 1935 – 1938. První kapitola se věnuje dějinám města v letech 1848 – 1935, a to zejména utvářením zdejšího textilního průmyslu a správnímu vývoji. Tyto informace jsou důležité pro pochopení mezníků, které nejvíce ovlivnily region Úpicka ve druhé polovině 30. let 20. století. Následující tři kapitoly se zabývají nejvýznamnějšími momenty, jež měly vliv na fungování města mezi lety 1935 – 1937. Byly to zejména činnosti městského zastupitelstva a městské rady, průběh voleb a hospodářsko – sociální situace v regionu. Poslední dvě kapitoly tvoří jádro práce a zabývají se osudovým rokem 1938, kdy byla podepsána Mnichovská dohoda, a došlo k záboru pohraničního území. Cílem této práce je podat podrobný pohled na historii města v období těsně před druhou světovou válkou s přihlédnutím k nejdůležitějším politickým, správním a společenským změnám.

Klíčová slova:

Úpicko

Úpice

Soudní okres Úpice

Politický okres Trutnov

Volby

Městské zastupitelstvo

Mnichovská dohoda

Zábor pohraničí

Annotation

Benko, Jakub. *The town of Úpice in East Bohemia and its development in the second half of the 1930s (Úpicko Region between years 1935 – 1938)*. Hradec Králové: Faculty of Arts, University of Hradec Králové, 2020, 79 pp., Bachelor's degree thesis.

Bachelor's degree thesis addresses the development of the town of Úpice in northeastern Bohemia and its surroundings between years 1935 – 1938. The first chapter attends the history of the town in the years 1848 – 1935, namely the constitutions of the local textile industry and administrative development. This information is important for understanding the milestones that most affected the Úpice region in the second half of the 1930s. The following three chapters deal with the most important moments that affected the functioning of the city between years 1935 and 1937. These were mainly the activities of the municipal corporation and the municipal council, the conduct of the elections and the economic and social situation in the region. The last two chapters form the main part of the work and addresses the fateful year of 1938, when the Munich Agreement was signed and the border area was occupied. The aim of this work is to give a detailed look at the history of the town in the period just before the Second World War, taking into account the most important political, administrative and social amendments.

Keywords:

Úpicko region

the town of Úpice

Judicial district of Úpice

Political district of Trutnov

Elections

Municipal corporation

the Munich Agreement

the Border occupation

OBSAH

SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK	10
ÚVOD.....	11
1 HISTORIE MĚSTA ÚPICE DO ROKU 1935	14
1.1 Vývoj v letech 1848 – 1918	14
1.2 Vývoj v letech 1918 – 1935	16
2 VOLBY A HOSPODÁŘSKO-SOCIÁLNÍ SITUACE V ÚPICI 1935.....	22
2.1 Volby do Národního shromáždění	22
2.1.1 Volby do zemského a okresního zastupitelstva	24
2.2 Protidrahotní tábor, dávka z nájemného a protestní akce.....	25
2.3 Ustanovení Národní gardy a Sboru svazu Stráže svobody	27
3 OBECNÍ VOLBY V ÚPICI V ROCE 1936 V OBDOBÍ VYOSTŘOVÁNÍ SITUACE V EVROPĚ	29
3.1 Volby do obecního zastupitelstva	29
3.2 Angažovanost občanů města Úpice na neklidném mezinárodním poli.....	33
4 POKLIDNÝ ROK 1937 VE STÍNU ÚMRTÍ PREZIDENTA TOMÁŠE GARIGUA MASARYKA.....	36
4.1 Finanční situace, nespokojení horníci a odvody branců	36
4.1.1 Stabilizace městských financí	36
4.1.2 Stávka nespokojených horníků	36
4.1.3 Odvody branců z Úpicka a znepokojivé zprávy z Německa.....	38
4.2 Oslavy, veselice a úmrtí prezidenta osvoboditele	38
4.2.1 Oslavy založení Československé strany národně socialistické a Den brannosti.....	38
4.2.2 Smrt TGM a idea výstavby jeho pomníku	39
5 CESTA ÚPICKA K OSUDOVÉMU ZÁŘÍ 1938	42
5.1 Neklidné politické jaro 1938 s ohledem na mezinárodní situaci	42
5.1.1 Letní manifestace za obranu ČSR v severovýchodních Čechách	44
5.2 Částečná mobilizace a komunální volby.....	46
5.3 Záříjové události roku 1938 v Evropě, mobilizace a obranný systém	47
6 ÚPICE V OBDOBÍ MNICHOVSKÉ DOHODY 1938	51
6.1 Mezinárodní pozadí Mnichovské dohody.....	51
6.2 První říjnové dny v Úpici po podpisu mnichovského diktátu.....	52
6.2.1 Bezprostřední reakce úpických občanů na Mnichov a intervence delegace v Praze	52
6.2.2 Zprávy o možném zaboru a memorandum pro zachování Soudního okresu Úpice.....	55

6.3	Zábor Politického okresu Trutnov a jeho důsledky pro Úpici	57
6.3.1	Velký příliv uprchlíků do města.....	59
6.4	Práce delimitační komise a činnost městského zastupitelstva do konce roku 1938.....	61
ZÁVĚR	64
SEZNAM PRAMENŮ A LITERATURY	66
SEZNAM PŘÍLOH	68
PŘÍLOHY	70

SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK

BdL	Bund der Landwirte
ČSDSD	Československá sociálně demokratická strana dělnická
ČSL	Československá strana lidová
ČSNS	Československá strana národně socialistická
ČSR	Československá republika
ČŽOSS	Československá živnostensko – obchodnická strana středostavovská
DCV	Deutsche Christlichsoziale Volkspartei
DSAP	Deutsche sozialdemokratische Arbeiterpartei in der Tschechoslowakischen Republik
HO	Hraniční oblast
NSDAP	Nationalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei
NOF	Národní obec fašistická
NSJ	Národní sjednocení
SdP	Sudeten deutsche partei
SK	Sportovní klub
SOkA	Státní okresní archiv
SOS	Stráž obrany státu

ÚVOD

Tato bakalářská práce se zabývá vývojem města Úpice v severovýchodních Čechách mezi roky 1935 – 1938. Cílem a přínosem této bakalářské práce má být podat detailní a podrobný přehled o událostech, které ovlivnily a měly dopad na město Úpice v období mezi roky 1935 – 1938. V práci využiji metodu sondy do archivních pramenů, analytickou metodu a přímou progresivní metodu.

Toto téma jsem si vybral hned ze dvou důvodů. První byl ten, že Úpice tvořilo prakticky jediný region v Politickém okrese Trutnov, kde žilo převážně česky mluvící obyvatelstvo. Prameny a literatura byly tudíž psány v českém jazyce a mohl jsem detailně prozkoumat dostatečné množství archivního materiálu. Druhým důvodem byl ten fakt, že doposud neexistuje ucelená a dopodrobna propracovaná publikace o vývoji města Úpice ve 2. polovině 30. let. Zejména informace o přelomovém roce 1938 jsou v literatuře zmiňovány pouze okrajově.

První kapitola se podrobněji věnuje vývoji města mezi lety 1848 – 1935 a je členěna na dvě části. V první části jsou nastíněny dějiny Úpice mezi roky 1848 – 1918, kdy se začal utvářet místní a později celorepublikově proslavený textilní průmysl. Je zde tak stručně popsán vznik nejvýznamnějších textilních podniků. Dále jsou zmíněny dva válečné konflikty, a to Prusko – Rakouská válka (1866) a první světová válka, které v této době proběhly a měly dopad na město. Ve druhé části se zabývám historií města mezi roky 1918 – 1935. Nejprve se zmiňuji o vzniku Československa a následně o období hospodářského rozkvětu. Na počátku 30. let však postihly celý region důsledky Velké hospodářské krize, kdy se mnoho místních občanů ocitlo bez zaměstnání. Prostor je věnován také politické krizi ve městě, která probíhala v letech 1933 a 1934. Kvůli ní muselo být dokonce rozpuštěno městské zastupitelstvo a nebyl na nějaký čas obsazen starostenský post.

V následujících dvou kapitolách jsou popsány roky 1935 a 1936, kdy probíhaly volby do Národního shromáždění a mimořádné komunální volby v Úpici. V kapitole, která se věnuje událostem roku 1935, se zabývám hospodářskou situací města. V tomto roce se zvýšila nezaměstnanost v Úpici na kritickou hranici. Celá situace způsobila u obyvatelstva vlnu sociální nepokojů namířených zejména proti státním orgánům. Kapitola věnující se roku 1936 podrobněji popisuje volby do Obecního zastupitelstva města Úpice, kdy bylo po téměř dvou a půl letech řízení obce dosazeným vládním komisařem ustanoveno nové funkční

zastupitelstvo a zvolen starosta Bohumil Vykus. V této části je také vyličen vznik Akčního výboru na ochranu míru, který vznikl z důvodu vyostřující se mezinárodní situace a zejména stupňující aktivity nacistické Sudetendeutsche partei.

V roce 1937 nedošlo ve městě k žádnému převratnému okamžiku, který by výrazně ovlivnil život v Úpici. Přesto se ale detailněji věnuji stávce horníků ze Svatoňovické báňské společnosti a úmrtí prezidenta Tomáše Garigua Masaryka, který byl od své návštěvy ve městě roku 1926 velmi oblíben.

Nejvíce se ve své práci zabývám rokem 1938, kterému jsem vyčlenil 2 kapitoly. V té první věnuji prostor zejména politickému vývoji v Úpici na jaře 1938, který vyvrcholil prvomájovou manifestací. V závěru této části je nastíněn vývoj zářijových jednání zástupců evropských mocností, tedy Německa a Velké Británie, které vyústily v Mnichovskou konferenci. Neopominul jsem ani všeobecnou mobilizaci z 23. září a popis obranné linie na vrcholcích Jestřebích hor, kterou měla být Úpice v případě napadení ze strany Třetí říše chráněna. Z mého pohledu nejhodnotnější částí mé bakalářské práce je poslední kapitola, která se zabývá vývojem města Úpice po podpisu Mnichovského diktátu. Zde věnuji pozornost prvním říjnovým dnům, které probíhaly ve městě poněkud živelně a vyvrcholily vysláním dvou delegací do Prahy. Z velké části se v této poslední kapitole zabývám částečným zábořem Politického okresu Trutnov a jeho důsledky pro Soudní okres Úpice a samotné město Úpice.

Shromažďování pramenů a literatury pro tuto práci nebylo úplně jednoduché. Historii města ve středověku a ve 20. letech 20. století se zabývá ve velké míře většina autorů literárních děl, které jsem použil pro tuto práci. Vývoji ve 30. letech a zejména mezi roky 1935 – 1939 tolik prostoru věnováno nebylo. Stěžejními publikacemi pro mne byly ty od Jaroslava Metelky - Dělnické hnutí na Úpicku 1918 – 1938, Henleinovci a demokraté: Boj proti fašismu a za obranu republiky v pohraničí severovýchodních Čech 1935 – 1938. Jaroslav Metelka byl velmi plodný autor, jenž se zabýval regionálními dějinami Úpicka, ale jeho práci je třeba vnímat s odstupem a v kontextu dnešní doby. Byl členem Komunistické strany Československa a zástupcem úpického dělnického stavu, což jeho díla velice ovlivňuje. Zejména jsem si musel dát pozor na Metelkovo vyzdvihování dělnické třídy, které je z jeho pera poznat na první pohled. Dalším historikem, který se zabýval městem Úpice, byl Antonín Kubiček. Ten sepsal stručný přehled dějin v publikaci Historie města Úpice: Stručný náčrt historie a vývoje města od dob nejstarších až do roku 2000. Dále je spoluautorem

novější publikace Osudy města Úpice, kde jsou sice dějiny zmapovány přehledně, ale nikoliv do detailu. Z pramenů mi byly velkou oporou tři díly kronikářských zápisů s názvem Paměti města Úpice od kronikáře Viléma Schreibera. Při bližším zkoumání tohoto pramene jsem ale narazil na zásadní překážku, protože jeho záznamy z let 1938 a 1939 jsou ztracené a jeho Paměti pokračují až od roku 1940. Při psaní poslední kapitoly jsem se musel spolehnout výhradně na archivní výzkum v SOKA Trutnov, kde jsem bádal ve fondu Archiv města Úpice 1593 – 1945. Tento fond je velice dobře zpracován a plně mi nahradil informace, které jsem nemohl čerpat z kronik Viléma Schreibera. Dále jsem v SOKA Trutnov čerpal z fondu Četnická stanice Úpice 1918 – 1948, který je nezinventarizován. Obsahoval však zajímavé informace např. o částečné mobilizaci. Můj další výzkum probíhal v Muzeu a galerii J. W. Mezerové v Úpici, kde jsem bádal v podsбірce Historica a útržkovitých kronikářských záznamech Jaroslava Metelky z roku 1938. Poslední institucí, kterou jsem navštívil, byl Vojenský ústřední archiv v Praze. Zde jsem prozkoumal fond 22. pěšího pluku, jehož I. prapor působil přímo v Úpici.

1 HISTORIE MĚSTA ÚPICE DO ROKU 1935

1.1 Vývoj v letech 1848 – 1918

Město Úpice leží v Krkonošském podhůří na řece Úpě. Nachází se 13 km jihovýchodně od Trutnova, 20 km severovýchodně od Dvora Králové nad Labem a 18 km severozápadně od Náchoda. Úpice hraničí s těmito obcemi – severozápadně se Suchovršicemi, severně s Velkými Svatoňovicemi, východně s Batňovicemi, jihovýchodně se Rtyní v Podkrkonoší, jižně s Havlovicemi, jihozápadně s Libňatovem a Maršovem, západně s Radčí.¹

Významné změny ve městě přinesl revoluční rok 1848, kdy se Habsburská monarchie postupně začala přeměňovat v „moderní“ stát s právy a povinnostmi pro všechny občany. V Úpici došlo k vytvoření národní gardy a bylo vytvořeno nové představenstvo obce v čele s Antonínem Nyklíčkem.² V roce 1850 byly zrušeny vrchnostenské úřady a ustanoveny politické úřady a státní soudy. Do vedení města byl v témže roce zvolen první starosta dr. Antonín Teuchmann, který setrval ve funkci celých 40 let až do roku 1890. Úpice byla přiřčena k podkrají trutnovskému, který se v roce 1855 přetransformoval ve Smíšený okresní úřad Trutnov.³ Velký zlom ze správního hlediska přišel v roce 1873, kdy městská rada požádala c. k. Ministerstvo práv ve Vídni o zřízení okresního soudu se sídlem v Úpici.⁴ Po četných přímluvách rady nakonec ministerstvo dne 23. května 1875 povolilo zřízení Okresního soudu v Úpici, a ten tak mohl 1. června 1876 zahájit svou činnost.⁵ V tentýž den došlo ke vzniku samosprávného okresu a tyto změny se samozřejmě dotkly i politické správy. Od této doby spadal obvod úpického soudního okresu do Okresního hejtmanství v Trutnově a soudně pod Krajský soud v Hradci Králové.⁶ Úpice byla také sídlem berního úřadu,

¹ Státní okresní archiv Trutnov, fond Archiv města Úpice 1593-1945, *Vilém Schreiber – Paměti města Úpice 1918 – 1931*, inv. č. 13, kn. č. 2, s. 11.

² Jaroslav METELKA, *Úpice. Vlastivědný průvodce*, Trutnov 1962, s. 6.

³ Antonín KUBÍČEK, *Historie města Úpice. Stručný náčrt historie a rozvoje města od dob nejstarších až do roku 2000*, Úpice 200, s. 6.

⁴ Jaroslav VETEŠKA, *Úpicko tenkrát a dnes*, Praha 2004, s. 6.

⁵ Antonín KUBÍČEK, *Historie města Úpice*, s. 7.

⁶ Jaroslav VETEŠKA, *Úpicko tenkrát a dnes*, s. 6.

poštovně – telegrafního a telefonního úřadu, oddělení finanční stráže, notářství, fary římsko - katolické a četnické stanice, která zde byla zřízena v roce 1871.⁷

V 50. letech 19. století se začal utvářet zdejší – později celorepublikově vyhlášený – textilní průmysl. V letech 1851 – 1853 byla vybudována první přádelna lnu na Sychrově⁸, o jejíž založení se zasloužili náhodský faktor Jakub Oberländer a jeho zeť Leopold Abeles, úpický faktor Filip Morawetz a M. J. Schwab. Mezi roky 1881 – 1882 byla zřízena představiteli již druhé generace těchto dvou rodin – Moricem J. Oberländerem a Ludvíkem Morawetzem – sdružená přádelna a tkalcovna juty. Druhá generace Morawetzů generovala velké výnosy ze sychrovské přádelny, a to ji umožnilo se osamostatnit. Roku 1887 tak nechal Otto Morawetz (syn Filipa) postavit první úpickou mechanickou tkalcovnu lněného a bavlněného zboží. Další představitel rodu Morawetzů Eduard postavil v letech 1893 – 1894 v pořadí již třetí mechanickou tkalcovnu. Ani rodina Oberländerů však nezůstala pozadu a mezi léty 1889 – 1890 byla postavena Bedřichem Oberländerem (vnukem zakladatele Jakuba) také mechanická tkalcovna lněného a bavlněného zboží. V roce 1894 byl v Úpici založen Karlem Morawetzem významný strojírenský závod – továrna na váhy s názvem „První úpická továrna na váhy a zboží zámečnické.“ Tyto dvě rodiny hrály velice důležitou roli ve lnářském průmyslu severovýchodních Čech a měly významný vliv na rozvoj města.⁹

Mezi další významné podniky, které v této době vznikly, patřila roku 1896 vytvořená mechanická barevna a bělidlo Josefa Těmína. Dále v roce 1905 postavená moderní tkalcovna bratří Buxbaumů, jejichž rod patřil mezi významné úpické továrníky a své výrobky rozvážel do zahraničí – USA, Kanady, Velké Británie, Švédska, Dánska, ale i do Itálie a na Balkán. Za zmínku také stojí tkalcovna Ferdinanda Mroženského, která byla postavena mezi léty 1910 – 1912. Úpice se díky tomuto hospodářskému rozvoji stala v této době jedním z nejprůmyslovějších měst v severovýchodních Čechách a byla předním producentem lnářských výrobků.¹⁰

⁷ Státní okresní archiv Trutnov, fond Archiv města Úpice, *Vilém Schreiber – Paměti města Úpice 1918 – 1931*, s. 33.

⁸ Sychrov - bývalá zemědělská kolonie a samostatná obec a dnes již součást města - byla významnou částí Úpice z průmyslového hlediska v 1. pol. 20. století. Sídliila zde továrna rodu Morawetzů a Oberländerů, ke které bylo přistavěno i mnoho domů pro dělníky a úředníky.

⁹ Jaroslav VETEŠKA, *Úpicko...*, s. 14 – 16.

¹⁰ Antonín KUBÍČEK, *Historie...*, s. 7 – 9.

Úpici a okolí zasáhly v této době i dvě války – Prusko – Rakouská válka 1866 a první světová válka. Během Prusko – Rakouské války, konkrétně 27. června 1866, vpadlo do Úpice 4500 pruských vojáků a o den později se do města dostalo velitelství II. pruské armády s princem Bedřichem Vilémem, který zde vyhlásil stanné právo. Pruská armáda setrvala v Úpici do 27. července, ale samotné průtahy vojska trvaly až do začátku září.¹¹ Válkou město velmi utrpělo, protože vojáci vydrancovali místní obyvatele a zničili velké množství majetku. Navíc zasáhla úpické občany během války i cholera.¹²

I přes válečný konflikt, který se v roce 1866 odehrál, se začal v Úpici rozmáhat kulturní a zejména spolkový život. Dá se říct, že nastala jeho „zlatá éra“. Nejstarším úpickým spolkem bylo zpěvácké společenství „Úpavan“ založené roku 1867. Mezi další spolky patřily „Čtenářská beseda“ vzniklá roku 1884, „Občanská beseda“ založená roku 1876 nebo „Vzdělávací dělnický spolek bratrství“, ve kterém se soustřeďoval úpický proletariát. Ve městě existovaly v tomto období i divadelní spolky – nejstarším byla „Jednota divadelních ochotníků Alois Jirásek“ a mezi další patřil od roku 1899 „Spolek divadelních ochotníků Komenský“.¹³

Velice negativní dopad na město měla první světová válka, která způsobila útlum veškerého stavebního ruchu, hospodářského rozvoje a spolkového a kulturního života. Do popředí zájmu se dostaly zásobovací potíže a zejména v letech 1917 – 1918 všeobecný nedostatek, hlad a velká bída. Během první světové války padlo v boji 158 úpických občanů a 61 vojáků bojovalo za vznik nového státu v legiích.¹⁴

1.2 Vývoj v letech 1918 – 1935

Zpráva o vyhlášení samostatnosti Československé republiky dorazila do Úpice telefonicky v pondělí 28. října 1918 po poledni od městského radního a továrníka Josefa Nedvídky, který ji volal své manželce. Pan Nedvídek setrval tou dobou v Kolíně, protože jel do Prahy vyřizovat pro město zásobovací záležitosti. Jeho manželka předala zprávu starostovi Václavu Pitašovi, notáři Otakaru Vlachovi, továrníku Josefu Těmínovi a o půl hodiny později již kolovala informace o vyhlášení samostatnosti celým městem. Práce v továrnách byla v 13:30 zastavena a nadšení dělníci se vydali na náměstí společně

¹¹ Tamtéž, s. 7.

¹² Marcela STRACHOTOVÁ, *Deset století úpické historie: XI. – XXI. století v letopočtech*, Úpice 2005, str. 15.

¹³ Jaroslav METELKA, *Úpice. Vlastivědný průvodce*, s. 7 – 8.

¹⁴ Antonín Kubíček, *Historie...*, s. 9.

s ostatními obyvateli. U místních občanů zavládlo nadšení, neprodleně začali vyvěšovat vlajky s trikolorou a shromažďovat se na dalších veřejných místech. Starosta Pitaš ovšem nechtěl zprávě o vyhlášení ČSR dlouho uvěřit, a proto se choval velice obezřetně. Až okolo 5 hodiny odpolední začaly do Úpice různými informačními kanály docházet přesnější zprávy o dění v Praze. Starosta Pitaš již déle neváhal a vystoupil se svým projevem na náměstí, kde nadšeným zástupům dojemně vylíčil význam historické události a prohlásil: „*Samostatnost československého státu bude náležitě oslavena, jakmile dojdou zprávy úřední.*“

Druhý den ráno 29. října dorazila do Úpice první telegrafická úřední zpráva o vyhlášení samostatnosti a také Zákon o zřízení samostatného státu československého č. 11/1918 Sb., který na náměstí přednesl občanům továrník Ing. Ludvík Těmín.¹⁵ Vyhlášení republiky bylo bráno s velkou úlevou, protože Úpice trpěla po konci první světové války velkou drahotou a nedostatkem potravin. Z tohoto důvodu byl téhož dne 29. října ustanoven Okresní národní výbor pro Úpickou, který měl pomoci překonat tyto palčivé důsledky války a přivést město do přívětivějšího stavu.¹⁶ Okresní národní výbor byl zástupcem Národního výboru v Praze. Měl tak na starosti agendu politickou, vojenskou, autonomní, soudní, finanční, berní, poštovní, železniční, školní. V rámci Soudního okresu Úpice byl pověřen plnou mocí výkonnou a exekutivní. Působil do 8. prosince 1918, kdy bylo fungování všech národních výborů ukončeno usnesením ministerské rady.¹⁷

V roce 1919 se konaly poprvé podle nového volebního zákona volby do obecního zastupitelstva, které proběhly 15. června. V Úpici z nich vítězně vzešla Československá strana socialistická, která získala 1488 hlasů a 18 mandátů. Necelé 3 týdny po volbách v pátek 4. července se konalo ustavující zasedání zastupitelstva, kde byla hlavním bodem volba nového starosty. Tím se stal tehdejší předseda úpické organizace Československé strany socialistické Josef Švec.¹⁸ Na začátku roku 1920 byl Zemskou politickou správou v Praze rozpuštěn Okresní výbor úpický a na jeho místo byla ustanovena okresní správní komise. Předsedou této komise se stal úpický továrník Antonín Heller a místopředsedou úpický hostinský Vilém Nyklíček.¹⁹

¹⁵ SOKA Trutnov, fond AM Úpice, *Vilém Schreiber – Paměti města Úpice 1918 – 1931*, s. 85 – 88.

¹⁶ Marcela STRACHOTOVÁ, *Deset století úpické historie*, str. 26.

¹⁷ SOKA Trutnov, fond AM Úpice, *Vilém Schreiber – Paměti města Úpice 1918 – 1931*, s. 89.

¹⁸ Tamtéž, s. 103 – 105.

¹⁹ Tamtéž, s. 111.

Důležitým okamžikem z hlediska poválečného politického vývoje byl 7. květen 1921, kdy započala svou činnost místní organizace Komunistické strany Československa, a do níž vstoupili téměř všichni členové místní sociální demokracie.²⁰ Předsedou sociální demokracie a poté i dlouholetým předsedou úpické KSČ byl Eduard Hnát. Hnát ve městě působil již před vypuknutím první světové války jako skladník ve Všeobecném dělnickém konsumu²¹, který byl oporou místní buňky komunistické strany.²²

Podle sčítání lidu z roku 1921 měla Úpice 5985 obyvatel, což bylo o 815 méně oproti roku 1910. Z hlediska národnostního složení žilo ve městě 5785 Čechů, 180 Němců, 7 Maďarů, 4 Židé, 3 Poláci, 2 Chorvaté, 1 Rus, 1 Malorus a 1 Rumun. Obyvatelstvo bylo tedy nadále převážně české.²³ Ani úbytek obyvatelstva ovšem nezabránil velkému hospodářskému a stavebnímu rozvoji ve 20. letech. K největšímu rozkvětu došlo mezi lety 1922 – 1929, kdy byla postavena řada budov. Například nová radnice a okresní dům, které nabízely 22 nových bytů. Dále byla postavena nová sídla pro státní nebo veřejné instituce, jako v roce 1925 budova Sboru církve československé a ústřední budova Okresní nemocenské pojišťovny. V letech 1925 – 1926 byla z iniciativy a za finančního přispění okresní správní komise vydlážděna silnice od katastru obce Batňovice až k hostinci Republika a dále k mostu Na Závodi. V roce 1925 byla také založena úpická Hospodářská záložna, která spolu s Občanskou záložnou a Městskou spořitelnou financovala rozvoj obchodu a řemesel v následujících letech.²⁴

Svou činnost v nové republice započaly také nové spolky, které ovlivňovaly život ve městě. Roku 1920 vznikla „Městská hudba“, 1925 založili komunisté hudební odbor „Jednoty proletářské tělovýchovy“ a mezi další pěvecký spolky, které byly založeny již dříve, patřily „Smetana“ a „Foerster.“ Dále roku 1921 započala svou činnost tělovýchovná jednota Orel a Jednota proletářské výchovy při KSČ. Významné byly také dva nově vzniklé fotbalové

²⁰ Jaroslav METELKA, *Dělnické hnutí na Úpicku za buržoazní republiky 1918 – 1938*, Trutnov 1959, s. 8.

²¹ Všeobecný dělnický konsum byl v Úpici založen již v roce 1904. Po roce 1921, kdy byla ustanovena místní organizace Komunistické strany Československa, se stal hospodářskou oporou strany. Jeho skladníci byli čelní představitelé KSČ, jako byli např. Eduard Hnát nebo Jindřich Rozkovec.

²² Jaroslav METELKA, *Dělnické hnutí na Úpicku*, s. 16.

²³ SOKA Trutnov, fond AM Úpice, *Vilém Schreiber – Paměti města Úpice 1918 – 1931*, s. 13.

²⁴ Antonín KUBÍČEK, *Historie...*, s. 9.

kluby – roku 1919 vytvořený oddíl SK Sparta Úpice a v roce 1926 Rudá hvězda Úpice, která náležela k předním proletářským klubům v republice.²⁵

V roce 1926 došlo k jedné z nejvýznamnějších událostí v dějinách Úpice. Město navštívil v létě na pozvání městského zastupitelstva sám prezident Tomáš Garrigue Masaryk v rámci cesty po severovýchodních Čechách.²⁶ Prezident dorazil se svým doprovodem do Úpice v neděli 11. července okolo 6 hodiny odpolední a na náměstí ho přivítal starosta Josef Švec, který mu veřejně poděkoval za návštěvu.²⁷ Panu prezidentovi byl předán pamětní spis, jehož součástí byly požadavky města vůči státu na další rozvoj. Představitelé Úpice ve spisu zdůvodňovali potřebu železničního spojení, dále považovali za vhodné zřízení textilních škol, podporu bytové výstavby a v neposlední řadě žádali o zřízení okresního úřadu v rámci státem připravované organizace veřejné správy.²⁸

Rok 1927 byl přelomovým rokem pro vývoj správního zřízení v Československu a potažmo i v samotném Soudním okrese Úpice. Národním shromážděním Československé republiky byl 17. července vydán Zákon č. 125/1927 Sb. o organizaci politické správy.²⁹ Tímto zákonem byla zrušena samospráva Soudního okresu Úpice a byla přesunuta k Okresnímu úřadu v Trutnově. Došlo k tzv. zestátnění samosprávy na okresní úrovni, kdy se jejím čelním představeným stává okresní hejtman. Soudní okres Úpický oficiálně skončil své působení dnem 30. listopadu 1928.³⁰

Důsledky Velké hospodářské krize datované od roku 1929 se nevyhnuly městu Úpici ani samotnému okresu. Na Úpicko se krize dostávala postupně a v samotné Úpici se nejvíce projevila v roce 1932, kdy zde byla zaznamenána nejvyšší nezaměstnanost kvůli úpadku převážně textilních továren. Samotný vrchol přišel v letních měsících, kdy byla od 24. června do 15. srpna dokonce zastavena veškerá výroba v sychrovské přádelně. Přímé důsledky nezaměstnanosti pocítilo prakticky 40% veškerého práceschopného dělnictva na Úpicku. Na podporu zaměstnanosti v regionu se připravovaly tzv. veřejné práce, kdy zejména ministerstva ve spolupráci s okresním úřadem a samotným městem realizovaly od roku 1932

²⁵ Jaroslav METELKA, *Úpice...*, s. 8 – 10.

²⁶ Jaroslav METELKA, *Dělnické...*, s. 74.

²⁷ SOKA Trutnov, fond AM Úpice, *Vilém Schreiber – Paměti města Úpice 1918 – 1931*, s. 270.

²⁸ Jaroslav METELKA, *Dělnické...*, s. 75.

²⁹ Otakar HOLDÍK, *Zákon o organizaci politické správy*, Praha 1936, s. 11.

³⁰ Antonín KUBÍČEK, *Historie...*, s. 10.

velké množství finančně náročných staveb, jako např. regulaci potoka Rtyňky, stavbu městské kanalizace, stavbu soudní budovy a věznice, stavbu spořitelny a škol.³¹

Prohlubující se všeobecná frustrace kvůli finanční tísní se odrazila ve zvyšujícím se napětí ve městě mezi občany a představiteli města. V únoru roku 1933 byla vypracována socialistickými stranami rezoluce, která byla následně předána městskému zastupitelstvu ke schválení

Rezoluce obsahovala tyto požadavky³²:

- 1) „ *Všem nezaměstnaným budiž vyplácena podpora zatím po dobu 6 neděl, a to svobodným 20 Kč, ženatým 30 Kč týdně, a na každé dítě příplatek 10 Kč.* “
- 2) „ *Pro každou rodinu po dobu nezaměstnanosti přidělit na týden 50 Kg uhlí.* “
- 3) „ *Nezaměstnaným, kteří bydlí v obecních domech, bude prominut nájem. Těm, kteří bydlí v soukromých domech, bude poskytnut poplatek 50% na činži.* “
- 4) „ *Vojínům, kteří se navracejí z činné služby, poskytnout výpomoc 150 Kč.* “
- 5) „ *Rozdělování podpor necht' se děje za kontroly dělnictvem volených zástupců.* “

V silách města nebylo tyto požadavky splnit, protože v městském rozpočtu chyběly peníze. Zemský úřad několikrát vrátil městu Úpice návrh rozpočtu jako nereálný, protože plánovaný schodek převyšoval možnosti města. Kvůli nedosažení kompromisu v této věci se rozhodl na svůj post rezignovat 28. února 1933 starosta Jan Chvála.³³ K volbě nového starosty mělo dojít o pár týdnů později 22. března, ale tento pokus skončil velkou fraškou. Hlavním důvodem byla neochota komunistů a národních socialistů dohodnout se na jednotném postupu. Komunistům se nepodařilo prosadit svého kandidáta, proto byl vybrán zástupce z řad národních socialistů. Samotná volba se musela třikrát opakovat, protože národními socialisty navržený a zvolený kandidát poděkoval za důvěru, ale post starosty nepřijal. Takto funkci nepřijali František Navrátil, Jan Fibikar a Josef Coufal. Tuto chaotickou situaci musel přijet na úpickou radnici řešit sám okresní hejtman, který nesouhlasil s bezdůvodným odmítnutím starostenské funkce tentokrát z úst komunistického

³¹ Jaroslav METELKA, *Úpice...*, s. 10.

³² Jaroslav METELKA, *Dělnické...*, s. 104.

³³ Tamtéž, s. 104.

kandidáta Josefa Tomáše. Ten se tak musel postu ujmout.³⁴ Josef Tomáš ovšem ve své funkci setrval pouhé tři týdny, po nichž odstoupil. Poté vedla město městská rada v čele s náměstkem bývalých starostů Janem Hladíkem. Rada ale nebyla schopna sestavit vyrovnaný rozpočet a přimět městské zastupitelstvo ke zvolení nového starosty, a proto byla rozhodnutím zemského úřadu ze dne 16. prosince 1933 rozpuštěna.³⁵ Poslední schůze městské rady se konala 10. února 1934 za předsednictví okresního hejtmana dr. Jaroslava Vorla, který členům oznámil ono rozhodnutí z prosince 1933 a se souhlasem okresního výboru rozpustil obecní zastupitelstvo s volenými orgány – městskou radou a komisemi. Hejtman také jmenoval vládního komisaře Josefa Novotného, který převzal všechnu agendu rozpuštěných orgánů. Tímto aktem prakticky ve městě skončila demokracie a úředně dosazený komisař Novotný řídil město až do roku 1936.³⁶

³⁴ Tamtéž, s. 104 – 105.

³⁵ Marcela STRACHOTOVÁ, *Deset století...*, s. 31.

³⁶ Státní okresní archiv Trutnov, fond Archiv města Úpice 1593-1945, *Vilém Schreiber – Paměti města Úpice 1931 – 1936*, inv. č. 14, kn. č. 3, s. 351.

2 VOLBY A HOSPODÁŘSKO-SOCIÁLNÍ SITUACE V ÚPICI 1935

2.1 Volby do Národního shromáždění

Před volbami do poslanecké sněmovny v roce 1935 se nejen na Úpicku, ale i v celém Krkonošském podhůří, začala stupňovat aktivita nacionalistické Sudetendeustche Heimatsfront.³⁷ Tzv. Henleinovci se opírali o heslo „*boje za německou jednotu proti stranické roztržiténosti*“ a chtěli zavést okamžitá hospodářská opatření podporující německé podniky, živnostníky a zaměstnance v pohraničí.³⁸ V Úpici, stejně jako ve všech pohraničních okresech, se v těchto volbách měl konat boj proti nástupu stran pravicového smýšlení. Jednalo se o strany Národního sjednocení a Národní obce fašistické, které si chtěly v oblasti celých severovýchodních Čech vybudovat silné pozice. Z tohoto důvodu se Československá strana národně socialistická rozhodla pozvat na volební turné ministra zahraničí Edvarda Beneše, aby se jí podařilo uhájit politický vliv v oblasti.³⁹ Ministr Beneš přijel do Úpice v neděli 12. května okolo půl šesté večer a na náměstí ho přivítalo 5 000 nadšených občanů, z nichž polovina byli národní socialisté a druhou polovinu tvořili zástupci ostatních politických stran. Beneš přijel za účelem informování voličů o politické situaci. Jeho proslov se týkal tématu „Mír nebo válka?“ a ujišťoval přítomné posluchače o pevných zahraničních vztazích i o dobré situaci v Československu. Ministr zahraničí mluvil věcně a vyhnul se jakýchkoliv komentářů na účet jiných politických stran, takže jeho řeč učinila dojem i na jeho politické odpůrce.⁴⁰ V květnu navštívil Úpici také kandidát KSČ Antonín Zápotocký, jehož projev se konal v hostinci u Vacků na Závodi.⁴¹ Jeho proslovu se zúčastnilo i mnoho nestraníků zejména z řad dělnictva. Zápotocký ve své řeči zdůraznil potřebu vytvoření jednotné fronty a společného postupu proti fašismu a válce.⁴²

³⁷ Na konci dubna dne 30. 4. došlo k přejmenování *Sudetendeustche Heimatsfront* na *Sudetendeutsche Partei*, aby se jako politická strana mohla pod novým názvem zúčastnit parlamentních voleb.

³⁸ Jaroslav METELKA, *Henleinovci a demokraté 1935 – 1938. Boj proti fašismu a za obranu republiky v pohraničí severovýchodních Čech*, Trutnov 1970, s. 44.

³⁹ Tamtéž, s. 44.

⁴⁰ SOKA Trutnov, fond AM Úpice, *Vilém Schreiber – Paměti města Úpice 1931 – 1936*, s. 470.

⁴¹ V tomto hostinci se během trvání první republiky konala většina politických schůzí a projevů.

⁴² Jaroslav METELKA, *Dělnické...*, s. 125 – 126.

Volby do Poslanecké sněmovny a Senátu se konaly 19. května 1935 a zúčastnilo se jich dohromady 8275 voličů (do PS 4446 a 3829 do Senátu).⁴³ Úpice náležela do II. volebního kraje a celkem za ní bylo nominováno 5 zástupců. Do Senátu kandidoval pouze jediný člověk, a to textilní pracovník Alois Částek za Československou sociálně – demokratickou stranu dělnickou. Do Poslanecké sněmovny celkem 4 kandidáti: za Komunistickou stranu Československa – skladník Jindřich Rozkovec; Československou živnostensko – obchodnickou stranu středostavovskou – obchodník s tabákem Jan Chvála; Národní obec fašistickou – dělník Josef Spálenský a kovář František Zach. Žádný z kandidátů se ovšem do žádné z obou komor parlamentu nedostal.⁴⁴

Tabulka s výsledky voleb do PS v roce 1935⁴⁵

Politické strany	Trutnovský okres	Úpicko	Úpice
Komunistická strana Československa	2387	995	584
Čs. sociální demokracie	2130	758	374
Čs. strana národně socialistická	4573	3344	1215
Německá soc. demokracie	7031	30	14
Republikánská strana zem. a mal. Lidu	774	684	34
Čs. strana lidová	2036	1845	639
Čs. živnost. obchodní strana	1247	1027	436
Národní obec fašistická	1756	1203	678
Národní sjednocení	911	438	304
Bund der Landwirte	3098	8	1
Deutsche christliche Volkspartei	3567	16	12
Sudetendeutsche Partei	21858	106	84
Wirtschaftspartei der Schuldner	107	2	0

Vítězně z voleb na Úpicku vzešla Československá strana národně socialistická, která získala 31,7% hlasů.⁴⁶ Největší počet hlasů a vítězství dosáhla strana samozřejmě i v samotném městě, kde získala 1215 hlasů a udržela si tak své výsadní postavení v Úpici

⁴³ SOKA Trutnov, fond AM Úpice, *Volby do Národního shromáždění*, inv. č. 1599, kart. 150.

⁴⁴ SOKA Trutnov, Archiv města Trutnov 1401-1945 II. (dodatek), *Kandidátní listiny pro volby do poslanecké sněmovny a senátu*, inv. č. 1213, kart. 63.

⁴⁵ Jaroslav METELKA, *Dělnické...*, s. 125.

⁴⁶ Zdeněk KÁRNÍK, *Výsledky posledních parlamentních voleb První republiky z 19. května 1935 v severovýchodních Čechách (Statistická studie)*, in: *Vladimír Wolf et Opera Corcontica : sborník příspěvků k šedesátinám Prof. PhDr. Vladimíra Wolfa*, Hradec Králové 2002, s. 190.

i přes významné ztráty způsobené nacionalistickými tendencemi fašistů.⁴⁷ Národní obec fašistická skončila ve volbách na druhém místě s počtem 678 hlasů.⁴⁸ Fašisté měli podporu hlavně u střední živnostenské vrstvy a zčásti také u dělnictva, které podlešlo antisemitské propagandě. V Úpici měl také své sídlo krajský náčelník NOF Josef Švejtr.⁴⁹ Naopak pokles hlasů o 1,8% oproti roku 1929 zaznamenala Komunistická strana Československa, což se dalo přisuzovat její celorepublikové politice a perzekuování obyvatel dělnické vrstvy ze strany státu. Největší porážku utrpělo Národní sjednocení, které obdrželo pouze 304 hlasů.⁵⁰

2.1.1 Volby do zemského a okresního zastupitelstva

Volby do zemského a okresního zastupitelstva se konaly přesně o týden později jako volby do Národního shromáždění, a to 26. května 1935. Voleb do zemského zastupitelstva se zúčastnilo 3829 voličů a do okresního zastupitelstva 3803 právoplatných voličů.⁵¹ Do zemského zastupitelstva kandidoval pouze úpický katecheta František Janíček. Při volbách do Okresního zastupitelstva v Trutnově kandidovali: za Československou sociálně demokratickou stranu dělnickou – přádelník Alois Částek, tkadlec Karel Nach a tajemník okresní péče Bohumil Kučera; Československou stranu národně socialistickou – skladník Václav Hort, zámečník Antonín Jansa, tkalcovský mistr Gustav Malý a tovární dělník Jaroslav Pohl; Komunistickou stranu Československa – zedník Václav Hlaváček, tkadlec Antonín Scharf, tkadlec Vilém Kadaník, skladník Adolf Zahradník a tkadlec František Marek; české sdružené strany⁵² – knihtiskař Václav J. Ehl, tovární dělník Jindřich Kubeček a prokurista Ferdinand Mroženský ml.⁵³

⁴⁷ Jaroslav METELKA, *Dělnické...*, s. 126.

⁴⁸ Ondřej VAŠATA, *Národní obec fašistická na Úpici in: Krkonoše – Podkrkonoší (vlastivědný sborník)*, sv. 22., Trutnov 2016, s. 436.

⁴⁹ Jaroslav METELKA, *Henleinovci a demokraté 1935 – 1938*, s. 50.

⁵⁰ Jaroslav METELKA, *Dělnické...*, s. 126 – 127.

⁵¹ SOKA Trutnov, fond AM Úpice, *Volby do zemských a okresních zastupitelství*, inv. č. 1600, kart. 151.

⁵² České občanské strany, tedy Československá strana lidová, Čsl. strana živnostensko – obchodní, Republikánská strana zemědělského a malorolnického lidu a Národní sjednocení, se dohodly na společné kandidátce. Důvodem k tomuto společnému postupu byla národnostní otázka, protože voličstvo české národnosti tvořila v okrese Trutnov pouze čtvrtinu a ani jeden český hlas nemohl přijít na zmar.

⁵³ SOKA Trutnov, Archiv města Trutnov 1401 – 1945 II. (dodatek), *Kandidátní listiny pro volby do zemského a okresního zastupitelstva*, inv. č. 1214, kart. 63.

Počet členů okresních zastupitelství se řídil počtem obyvatelstva okresu ke dni voleb a pohyboval se mezi 18 – 36 členy. Do Okresního zastupitelstva v Trutnově bylo zvoleno celkem 20 členů a to 2 zástupci českých sdružených stran, 2 národní socialisté, 1 sociální demokrat, 1 komunista, 1 německý agrárník, 1 německý křesťanský socialista, 2 němečtí sociální demokraté a 10 sudetoněmeckých zástupců. Okresní zastupitelstvo v Trutnově konalo svojí ustavující schůzi dne 15. října 1935 v Trutnově. Na programu byla mimo jiné volba 8 členného okresního výboru, do kterého byl zvolen za Československou stranu národně socialistickou skladník Václav Hort z Úpice.⁵⁴

2.2 Protidrahotní tábor, dávka z nájemného a protestní akce

Po hospodářském a stavebním rozmachu v předchozích krizových letech docházelo k postupnému zpomalování a roku 1935 se veškeré investice do staveb a dalších veřejných prací zastavily. Následkem toho začala prudce stoupat nezaměstnanost převážně mezi dělníky. V místním textilním průmyslu bylo na počátku roku 1935 zaměstnáno 3313 občanů z celého Úpicka. Během několika měsíců docházelo k postupnému propouštění zaměstnanců. V září bylo evidováno už 634 nezaměstnaných.⁵⁵ Z důvodu stoupajícího množství nezaměstnaných osob došlo 30. června ke schůzi všech stavebních odborových svazů. Závěrem ze schůze bylo odesláno schválené rezoluce vládě, ve které bylo požadováno zahájení nových investičních prací.

Město sužovala velká drahota a všeobecná bída. Z iniciativy Všeobecného dělnického konumu byla svolána na 10. srpna porada průmyslových družstev, které se zúčastnili zástupci odborových organizací, politických stran a živnostenstva, aby jednali o nesnadné situaci.⁵⁶ Zejména na nezaměstnané obyvatele ovšem doléhala stále stoupající drahota. Například cena chleba se zvýšila o 25 hal na 1 kg, cena brambor narostla z 50 hal na 1,30 Kč a prudce stoupla cena masa, která se pohybovala mezi 12-18 Kč za 1 kg. Zástupci odborových organizací se proto rozhodli uspořádat ve středu 14. srpna velký tábor lidu. Kolem 5. hodiny odpolední zastavily všechny továrny provoz a dělníci se odebrali na náměstí, kam dorazili i horníci z Malých Svatoňovic. Své krámy zavřeli i obchodníci a živnostníci a spolu s ostatními skupinami utvořili na náměstí šesti tisícový dav. Zde všichni sledovali projevy ředitele nemocenské pojišťovny Bohumila Vykuse, dělníků Aloise Částka

⁵⁴ SOKA Trutnov, fond AM Úpice, *Vilém Schreiber – Paměti města Úpice 1931 – 1936*, s. 503 – 504.

⁵⁵ Jaroslav METELKA, *Dělnické...*, s. 113.

⁵⁶ Jaroslav METELKA, *Dělnické...*, s. 113.

a Jana Hladíka, skladníka dělnického konsumu Jindřicha Rozkovce a horníka Adolfa Kulda. Všichni řečníci poukázali na neodůvodněné zdražování všech životních potřeb a kritizovali všechny, kteří svojí nenasytností toto zdražování způsobili.⁵⁷ Především ředitel Vykus poukázal na fakt, že zatímco v roce 1931 potřebovala čtyřčlenná rodina týdně nakoupit základní potřeby za 131 Kč, v roce 1935 to již bylo za 185 Kč. Ceny se tedy zvedly za 3 roky o 35%. Projevy všech řečníků byly přítomnými kladně přijaty a všechny náležitosti byly shrnuty v obsáhlé resoluci, která byla zaslána vládě a všem poslaneckým klubům.⁵⁸

Dostatek finančních prostředků však neměl ani veřejný sektor, proto vládní komisař Josef Novotný navrhl zvýšení dávek z nájemního poplatku. Zpráva o zavedení dávky z nájemného přišla od Zemského výboru v Praze již v červenci 1935. Daň byla stanovena v plné výši 25% a měla platit pro majitele starých domů postavených před První světovou válkou. Majitelé uvedených domů však s tímto krokem nesouhlasili a rozhodli se podat stížnost k Nejvyššímu správnímu soudu v Brně. Domnívali se, že vládní komisař neměl právo zavést dávku v takovém rozsahu a výši. Stížnost ovšem nebyla úspěšná, a tak koncem srpna již vstoupili v platnost platební rozkazy na poplatek ve výši 25% z placeného nájmu nebo nájemní hodnoty.⁵⁹ K dalšímu postupu došlo 2. září, kdy se konala z iniciativy „Spolku majitelů domů v Úpici“ protestní schůze kvůli zvýšené nájemní dani. Na zasedání byla připravena petice namířená proti tomuto kroku vládního komisaře Novotného, v níž bylo požadováno vypsání řádných obecních voleb. Petici podepsalo téměř 2 500 lidí a vládní komisař Novotný byl pod velkým tlakem.⁶⁰

Svůj sjezd si na druhou polovinu roku 1935 do sousední německé obce Radeč naplánovala Sudetendeutsche Partei. Protestní akce se uskutečnila 1. září a namísto plánovaných 8 – 10 tisíc účastníků šlo v průvodu městem pouze asi 2300 osob. Henleinovci nabádali k bojkotu úpických obchodů, živnostníků a českých výrobků dovážených do Radeče z Úpice, jako bylo pivo, uzeniny apod. Neuvědomovali si ovšem, že po mnohá léta je mnoho radečských občanů zaměstnáno v úpických továrnách, a rolníci prodávají své produkty v Úpici. Tyto projevy nesouhlasu tak mohly jediné poškodit právě občany Radeče.⁶¹

⁵⁷ SOKA Trutnov, fond AM Úpice, *Vilém Schreiber – Paměti města Úpice 1931 – 1936*, s. 482 – 483.

⁵⁸ Tamtéž, s. 484.

⁵⁹ SOKA Trutnov, fond AM Úpice, *Vilém Schreiber – Paměti města Úpice 1931 – 1936*, s. 487 – 488.

⁶⁰ Jaroslav METELKA, *Dělnické...*, s. 114.

⁶¹ SOKA Trutnov, fond AM Úpice, *Vilém Schreiber – Paměti města Úpice 1931 – 1936*, s. 486 – 487.

Dne 27. října, tedy den před oslavami 17. výročí vzniku Československého státu, se konal v Úpici také protestní tábor horníků ze Svatoňovické důlní pánve⁶². Havíři na úpickém náměstí manifestovali proti zrušení hornického sociálního pojištění. Táboru se zúčastnili referenti odborových organizací Svatoňovické báňské společnosti.⁶³ Za hornické odbory promluvil František Souček a za závodní radu společnosti její předseda Adolf Kult.⁶⁴ Oběma řečníky bylo poukázáno na vznik hornického pojištění z roku 1854, kdy za Rakousko – Uherské monarchie měli havíři daleko lepší podmínky a zajištěné pojištění, které stát a společnosti neustále oklešťovaly. Dále bylo upozorněno na nerovnost sociálního pojištění s jinými stavy, např. úředníky a státními zaměstnanci.⁶⁵ Přestože toho dne panovalo deštivé počasí, protestující svatoňovické horníky přišli podpořit dělníci z úpických textilních továren. Tato vzájemná solidarita byla dobovým charakteristickým znakem dělnických bojů na Úpicku.⁶⁶ Jak u řečníků, tak u posluchačů byla patrná rozhořčenost nad zamýšleným zhoršováním hornického pojištění a očekávalo se řešení situace ze strany vládních kruhů.⁶⁷

2.3 Ustanovení Národní gardy a Sboru svazu Stráže svobody

Rychlé a soustavné zbrojení Třetí říše nutilo Československou republiku, aby se nespolehala jen na svou vlastní armádu, ale sama se připravila na braný odpor v případě válečného ohrožení. Armáda by totiž měla v případě ohrožení na starosti vlastní úkoly, takže pomoc z civilních řad se jevila jako nevyhnutelně nutná a žádoucí. Takovou podporou byly Národní gardy, které se v roce 1935 zakládaly ve všech větších městech. Národní gardy měly charakter nepolitického útvaru, pečovaly o místní obranu obyvatelstva a spolupracovaly na předvojenské výchově mládeže. Úpice začala zřizovat svůj útvar Národní gardy v srpnu roku 1935 z dobrovolníků, kteří by v případě mobilizace převzali bezpečnostní službu.⁶⁸

⁶² Nejstarší zmínky o svatoňovickém uhlí pocházejí již z 16. století., kdy bylo objeveno první povrchové naleziště při hloubení studny v Markoušovicích. Doly v Malých Svatoňovicích byly značně rozšiřovány od roku 1842, kdy celé náchodské panství převzal Jiří Vilém, kníže ze Schaumburg – Lippe. Pravidelná těžba v dolech začala v roce 1860. Název Svatoňovická báňská společnost je používán od roku 1905, kdy byly doly zakoupeny Pražskou železářskou společností. Doly se staly významnými pro celé Úpicko, jelikož zásobovaly uhlím celý region.

⁶³ SOkA Trutnov, fond AM Úpice, *Vilém Schreiber – Paměti města Úpice 1931 – 1936*, s. 496.

⁶⁴ Jaroslav METELKA, *Dělnické...*, s. 114.

⁶⁵ SOkA Trutnov, fond AM Úpice, *Vilém Schreiber – Paměti města Úpice 1931 – 1936*, s. 497.

⁶⁶ Jaroslav METELKA, *Dělnické...*, s. 114.

⁶⁷ SOkA Trutnov, fond AM Úpice, *Vilém Schreiber – Paměti města Úpice 1931 – 1936*, s. 497.

⁶⁸ Tamtéž, s. 501.

Přípravný výbor Národní gardy v Úpici přijímal členské přihlášky prostřednictvím úpické Místní osvětové komise. Řádným členem se mohl stát každý československý občan, který dovršil věku 18 – ti let a nebyl vyloučen z práva volit do obecního zastupitelstva. Národní garda do svých řad přijímala také členy dorostu, ale každý takový člen musel dovršit stáří 14 – ti let a prokázat se souhlasem svého zákonného zástupce.⁶⁹ Rozhodnutím velitelství Svazu Národních gard Republiky československé v Praze ze dne 12. října 1935 obdržela místní garda svůj oficiální název – Národní garda č. 49 města Úpice.⁷⁰

V letních měsících roku 1935 byl v Úpici ustanoven také Sbor svazu Stráže svobody⁷¹ č. 68. Tento sbor měl úkol a povinnost v případě ohrožení republiky pomáhat občanům při živelných pohromách, hlavně při požárech. Z tohoto důvodu místní jednotka Stráže svobody úzce spolupracovala s hasičskými sbory na Úpicku a v případě potřeby rovněž vypomáhala četnictvu.⁷²

⁶⁹ SOkA Trutnov, fond AM Úpice, *Nábor do Národní gardy v Úpici 1935*, inv. č. 1805, kart. 169.

⁷⁰ SOkA Trutnov, fond AM Úpice, *Vilém Schreiber – Paměti města Úpice 1931 – 1936*, s. 502.

⁷¹ Svazy Stráže svobody byly dobrovolnické vojensky organizované sbory, které byly vytvořeny po vzniku Československé republiky z příslušníků tělovýchovných organizací (zejména Sokola). V roce 1920 byly ovšem rozpuštěny a ve 30. letech bylo označení Stráž svobody používáno pro polovojenské civilní sbory Československé strany národně socialistické.

⁷² SOkA Trutnov, fond AM Úpice, *Vilém Schreiber – Paměti města Úpice 1931 – 1936*, s. 502 – 503.

3 OBECNÍ VOLBY V ÚPICI V ROCE 1936 V OBDOBÍ VYOSTŘOVÁNÍ SITUACE V EVROPĚ

3.1 Volby do obecního zastupitelstva

Město Úpice i v roce 1936 vedl úředně dosazený vládní komisař dr. Josef Novotný. Politické strany a jejich představitelé měli možnost realizovat a zviditelňovat se pouze mimo prostory radnice. Na jaře roku 1936 bylo již politicky dlouhodobě neudržitelné, aby veškerá správa města byla pouze v úřednické moci, protože se místní politická uskupení nebyla schopna dohodnout na fungující většině v zastupitelstvu. Nespokojení občané dávali svoji nevoli hlasitě najevo, protože byli fakticky zbaveni demokratického práva řídit si sami vlastní městské záležitosti. Na návrh Československé strany lidové a Československé strany národně socialistické, aby se politické strany dohodly na společné kandidátce a tím pádem by mohly volby odpadnout, svolal komisař Novotný na 4. května schůzi všech stran na radnici.⁷³ Město procházelo velice složitým obdobím a finanční nestabilitou, proto vládní komisař na společném jednání navrhl vytvoření společné kandidátky, aby se volby nemusely uskutečnit. Poukázal právě na složité finanční poměry města a přislíbil, že město věnuje peníze vyhrazené pro konání místních voleb na nouzové práce, aby se snížil počet nezaměstnaných ve městě. Téměř všichni zástupci politických subjektů prohlásili, že jsou ochotni o zmíněném návrhu jednat. Zástupce KSČ Josef Moravec navržený kompromis odmítl s tím, že trvá na řádném průběhu voleb do místního zastupitelstva. Svým neústupným postojem se mu podařilo zabránit v dosažení jakékoliv shody napříč politickými uskupeními. Na základě neúspěšného jednání o společné kandidátce ministerstvo vnitra nařídilo konání voleb do místního zastupitelstva v Úpici na neděli 7. června 1936.⁷⁴

V Úpici předvolební kampaň probíhala několik týdnů před volbami poklidně a korektně. O přiostržení situace se postaral okresní hejtman dr. Jaroslav Vorel, který Komunistické straně zakázal konat agitační schůzi s programem „Sovětský svaz – Itálie (socialismus nebo fašismus).“ Tato schůze se měla konat jako reakce na veřejnou schůzi úpické buňky Národní obce fašistické, která proběhla krátce před avizovanou akcí komunistů na téma „Rusko – Itálie.“ Komunisté dále nesměli šířit svůj předvolební leták, protože obsahoval závadnou větu: „*Zatím co fašistům a všem reakcionářům je povoleno kouti jejich*

⁷³ Jaroslav METELKA, *Dělnické...*, s. 127.

⁷⁴ SOKA Trutnov, fond AM Úpice, *Vilém Schreiber – Paměti města Úpice 1931 – 1936*, s. 569.

pikle, jsou demokratická práva pro pracující lid soustavně odbourávána.“ I díky těmto výpadům proběhly volby do obecního zastupitelstva v napjaté atmosféře, jelikož nebylo možné svobodně vést a hájit politický program bez vzájemných urážek a osobních útoků.⁷⁵

Výsledky obecních voleb, kde se rozhodovalo o 36 členech zastupitelstva, dopadly obdobně jako poslední konané obecní volby v roce 1931. Největšího počtu hlasů a mandátů dosáhli opět národní socialisté. Mírného úspěchu se dočkalo Národní sjednocení, které získalo o jeden mandát více. Naopak obrovské zklamání zažila Národní obec fašistická, která ztratila 36% hlasů oproti parlamentním volbám, které se konaly o rok dříve v roce 1935. Důvodem tohoto výrazného poklesu mohla být negativní kampaň členů komunistické strany, kteří se svým volebním letákem zaměřili na získání přízně voličů fašistů. Uvedli na něm následující tvrzení: *„Dělníci a živnostníci ve fašistických organizacích Gajdy a Národního sjednocení! Pochopte, že v těchto dnech žluťáckých, vlastenecko-fabrikantských organizacích není pro vás místa! Fašismus, toť válka, toť ještě větší zbídačení a bezprávnost pro pracující, proto pryč s těmi, kdož připravují ještě větší chomout pro lid, novou Bílou Horu!“⁷⁶*

Tabulka s výsledky voleb do obecního zastupitelstva ⁷⁷

Politické strany	Obecní volby 1931	Mandáty	Obecní volby 1936	Mandáty
Čsl. strana lidová	725	7	707	6
Čsl. str. národně socialistická	1301	11	1260	10
Čsl. strana soc. dem.	337	3	362	3
Čsl. živnost. - obchodní strana	594	5	617	5
Komunistická strana Čsl.	579	5	633	5
Národní obec fašistická	0	0	430	4
Národní sjednocení	239	2	412	3

Ve volbách do Obecního zastupitelstva města Úpice v roce 1936 uspělo 7 politických stran a mandát získali tyto kandidáti: paprskář Josef Bekr (ČSNS), lékárník Ph. Ing. Bohumil Bouza (NSJ), tkadlec Vilém Burdych (KSC), vochlíř Alois Částek (ČSDSD), knihtiskař Václav J. Ehl (ČŽOSS), advokát dr. Rudolf Falk (ČSDSD), prokurista Václav Hampl (ČŽOSS), berní zřízenec Antonín Hejna (ČSL), snovač Jan Hladík (ČSL), zedník Václav Hlaváček (KSC), soukromý úředník Miroslav Chlumecký (NSJ), hlavní skladník tabáku Jan

⁷⁵ Jaroslav METELKA, *Dělnické...*, s. 128.

⁷⁶ Jaroslav METELKA, *Dělnické...*, s. 128.

⁷⁷ Tamtéž, s. 129.

Chvála (ČŽOSS), katecheta František Janáček (ČSL), pivovarský strojník Antonín Kašpat (ČSNS), tovární dělník Karel Koška (ČSNS), soukromý úředník Eduard Kubát (ČSL), tkadlec Jindřich Kubeček (ČSL), přednosta poštovního úřadu František Kučera (ČSNS), krejčí Rudolf Kulma (ČSNS), tovární dělnice Ludmila Kultová (ČSNS), tovární mistr Jaroslav Metelka (NSJ), kloboučník Josef Moravec (KSC), pekař Bohuslav Nývlt (ČŽOSS), tovární dělník Karel Pinkava (ČSNS), zámečník Ludvík Prouza (ČSNS), tovární dělnice Anna Rohlenová (ČSNS), skladník Jindřich Rozkovec (KSC), úpravčí František Rudel (KSC), tovární barvíř Karel Schröfel (ČSL), soukromý úředník Josef Souček (NOF), dělník Josef Spálenský (NOF), tovární tkadlec Pavel Stránský (ČSDSD), sodovkář Karel Teplý (ČŽOSS), obchodník Rudolf Vlček (NOF), řidič z povolání Miroslav Vondráček (NOF) a ředitel okresní nemocenské pojišťovny Bohumil Vykus (ČSNS).⁷⁸

Ustavující schůze nově zvoleného zastupitelstva se konala v sobotu 26. června 1936 v městské zasedací síni. Program jednání byl předem stanoven, kde mezi nejdůležitějšími body patřila zejména volba starosty, náměstků a radních. Starostou se stal při zisku 22 hlasů tehdejší ředitel Okresní nemocenské pojišťovny v Úpici Bohumil Vykus. Ač byl národní socialista, jeho volbu podporovali i komunisté v zájmu udržení jednotné „socialistické“ fronty. Prvním náměstkem se stal lidovecký katecheta František Janíček a druhým náměstkem knihtiskař Václav J. Ehl. Po svém zvolení si starosta vzal slovo a ke všem přítomným pronesl, že si je vědom těžké situace města zejména z finančního hlediska a bude se snažit vykonávat funkci starosty svědomitě se všemi povinnostmi z toho vyplývajícími. Po nezbytně nutných administrativních úkonech došlo o téměř měsíc později 22. července k oficiálnímu potvrzení nového starosty ze strany okresního úřadu. Odstupující vládní komisař Josef Novotný předal novému vedení města veškerou rozpracovanou agendu, na kterou se dalo bez větších potíží ve spravování města navázat. Po takřka dvou a půlletém „bezvládní“ zaviněném především neschopností místních politických elit se tímto krokem vrátila správa města do rukou volených členů zastupitelstva.⁷⁹

Dne 30. července se konala také první schůze městské rady, kde byl přijat návrh na zřízení jednotlivých komisí, kam budou pravidelně docházet městští úředníci zodpovědní za danou agendu. Jednalo se o komisi finanční, stavební, hospodářskou,

⁷⁸ SOKA Trutnov, fond AM Úpice, *Vilém Schreiber – Paměti města Úpice 1931 – 1936*, s. 572.

⁷⁹ Tamtéž, s. 572 – 575.

vodovodní, elektrárenskou, lesní, chudinskou, policejní, personální, sociální a dávkovou.⁸⁰ Volba členů jednotlivých komisí byla provedena na schůzi obecního zastupitelstva dne 14. srpna. Pro složení každé komise bylo nutné, aby se alespoň polovina skládala z nečlenů obecního zastupitelstva. Tuto část měli představovat skuteční odborníci, kteří byli znalí a zkušení v dané problematice. Důležitější komise se měly skládat z 12 a méně důležitě z 6 členů. Volba komisí se konala prostřednictvím hlasovacích lístků a dle zásady poměrného zastoupení politických uskupení, které zasedaly v obecním zastupitelstvu. Samotnou volbu řídila komise, které předsedal nejstarší člen zastupitelstva. Členové byli vybíráni z jednotlivých politických stran. Jednou z nejvýznamnějších a také nejvlivnějších komisí byla v této době komise finanční, protože město se nenacházelo v dobré finanční situaci. Předsedou finanční komise byl zvolen člen městské rady Václav J. Ehl a místopředsedou tehdejší předseda úpického poštovního úřadu František Kučera. Hlavním úkolem finanční komise bylo provádění kontroly hospodaření s majetkem a finančními prostředky obce.⁸¹

Do konce roku 1936 řešilo obecní zastupitelstvo ještě jednu otázku a tou byla záležitost zřízení expozitury Okresního úřadu Trutnov, která by sídlila přímo v Úpici. Zřízení pobočky okresního úřadu doporučilo městu Úpici svým usnesením ze dne 30. října Okresní zastupitelstvo v Trutnově. Za požadavek zřízení expozitury okresního úřadu se plně postavila i městská rada, jelikož styk občanů města Úpice s Okresním úřadem v Trutnově byl velmi živý a pro obyvatelstvo znamenala cesta do 12 km vzdáleného Trutnova ztrátu času a zbytečné finanční výlohy. Ustanovením pobočky okresního úřadu by došlo k ulehčení života obyvatel sousedních venkovských obcí, protože okolní spádové obce měly mnohem blíže do Úpice než do Trutnova. V tomto případě se jednalo o velice citlivou národnostní otázku, protože Trutnovsko bylo převážně obýváno německým obyvatelstvem a Úpicko českým. Dalším z argumentů pro zřízení pobočky okresního úřadu byla míra poplatnosti Soudního okresu Úpice, která i v době nezaměstnanosti 30. let činila v přímých daních 276 708 Kč. I úpický berní úřad vedl v evidenci více než 4 000 daňových kont. Všechny tyto okolnosti dokládaly důležitost města Úpice pro státní správu. Zřízení expozitury okresního úřadu se jevílo jako nezbytné, protože centralizace okresní politické správy v okrese Trutnov, jejíž působnost se vztahovala na území s více než 80 000 obyvateli národnosti české i německé, se dle získaných zkušeností neosvědčila. Město Úpice disponovalo od roku 1923

⁸⁰ Tamtéž, s. 581.

⁸¹ SOKA Trutnov, fond AM Úpice, *Volby městského zastupitelstva, rady a komisí 1936*, inv. č. 1308, kart. 102.

i vlastní úřední budovou, která byla nedostatečně využívána. Na schůzi obecního zastupitelstva dne 20. listopadu 1936 byl tak schválen návrh, aby se město Úpice aktivně domáhalo zřízení expozitury okresního úřadu.⁸²

3.2 Angažovanost občanů města Úpice na neklidném mezinárodním poli

V roce 1936 se začal postupně stupňovat nátlak na státní orgány a představitele Československa ze strany hitlerovského Německa a představitelů Sudetendeutsche partei, jejichž zástupci při získání mandátu v parlamentu a dalších samosprávných orgánech slíbili „věrnost“ Československé republice. Předseda Konrád Henlein neustále poukazoval na nerovné podmínky a diskriminaci sudetských Němců žijících v československém pohraničí. Třetí říše požadavky svých „soukmenovců“ podporovala a byla prosazována jako jeden z důležitých bodů zahraniční politiky. Z tohoto důvodu byl Konrad Henlein během olympijských konaných v roce 1936 v Berlíně přijat a uznán Adolfem Hitlerem jako vůdce Němců v Československu.

V témže roce podala SdP stížnost ke Společnosti národů, kde si stěžovala na utlačování německé menšiny ze strany státních orgánů v Československu. Nervozita kvůli počínání sudetských Němců panovala u nejvyšších představitelů republiky. SdP totiž rozpoutala kampaň, ve které kritizovala československou demokracii, protože coby největší německá politická strana nebyla pozvána do vlády. Česká vláda ovšem reagovala velice pružně vysláním prezidenta Edvarda Beneše do Liberce, kde pronesl velký a vyvážený projev, proti němuž nebyl vysloven zásadní nesouhlas. Promluvil zde také ministr zahraničí Kamil Krofta na téma „druhého státního národa“. Ve své řeči poukázal na fakt: „*Že státním národem může být pouze ten, který je vůči státu loajální.*“ Tímto výrokem narážel na fakt, že SdP nebyla vůči Československu loajální. Během léta 1936 tak začal v první republice eskalovat boj mezi fašistickými a demokratickými silami.⁸³

Na nastalou situaci zareagovali i představitelé města Úpice. V pátek 31. července byla do hotelu Beránek⁸⁴ svolána schůze, na níž byly pozvány všechny úpické odborové, politické, tělocvičné a náboženské složky. Bylo to vůbec poprvé od vyhlášení československého státu,

⁸² SOKA Trutnov, fond AM Úpice, *Vilém Schreiber – Paměti města Úpice 1931 – 1936*, s. 605 – 606.

⁸³ Zdeněk KÁRNÍK, *Malé dějiny československé (1867 – 1939)*, Praha 2008, s. 309 – 311.

⁸⁴ Hotel Beránek, který dodnes stojí na náměstí, byl historicky v Úpici centrem kulturního, společenského, ale také sportovního života. Konaly se zde trhy, výstavy, schůze nebo taneční zábavy.

kdy se takto všechny korporace společně sešly. Na schůzi se shromáždilo celkem 70 delegátů, kteří zastupovali všechny spolky a sdružení v Úpici. Předmětem jednání bylo vytvoření „Výboru na ochranu míru“. Výsledkem bylo ustanovení „Místního akčního výboru“ pro organizaci míru a kolektivní bezpečnosti. Předsedou byl zvolen katecheta československé církve Antonín Kocián.⁸⁵ V návaznosti na jmenování akčního výboru bylo rozhodnuto o uspořádání veřejného mírového projevu. Ten se konal 12. srpna pod patronací městské rady a zúčastnilo se ho asi 3000 občanů z Úpice a okolí. Úvodní řeči se v 5 hodin odpoledne ujal předseda akčního výboru Antonín Kocián. Poté řeč přednesl starosta Úpice Bohumil Vykus, kdy ve svém proslovu nabádal obyvatele, aby tuto demonstrativní akci brali s porozuměním svým vlastním, příliš se neobávali hrozícího válečného nebezpečí a v poklidu pracovali.⁸⁶ Nejdůležitější poselství však přednesl místním občanům tajemník Československého akčního výboru pro organizaci míru a kolektivní bezpečnosti Ing. Vojtíšek z Prahy. Vysvětlil program a zásady „hnutí za mír“, které byly přijaty ve čtyřech základních bodech na mezinárodní konferenci v Ženevě⁸⁷:

- 1) „*V neporušitelnosti závazků plynoucích z mezinárodních smluv.*“
- 2) „*Ve snížení a omezení zbrojení v mezinárodním měřítku a odstranění zisku z obrany republiky.*“
- 3) „*V posílení autority Společnosti národů, aby mohla zabránit válkám a případně je zastavit.*“
- 4) „*Ve vytvoření spolehlivého orgánu v rámci Společnosti národů, který by mírovou cestou odstraňoval mezinárodní napětí a řešil situace, z nichž by mohla vzejít válka.*“

Všechny pronesené projevy byly lidmi pozorně vyslechnuty a projeven plný souhlas se zajištěním míru. Na závěr byla přečtena rezoluce a schválen její obsah.⁸⁸ Obsahem přijaté rezoluce bylo následující stanovisko: „*Náš lid si přeje žít v míru. Vyvstal-li by však ať z té či oné strany rušitel míru a pokoje, najde nás všechny bez rozdílu připraveny k obraně. Každou drzou ruku, která by proti nám byla vztáhnuta, srazíme!*“⁸⁹

⁸⁵ SOkA Trutnov, fond AM Úpice, *Vilém Schreiber – Paměti města Úpice 1931-1936*, s. 587 – 588.

⁸⁶ Tamtéž, s. 588 – 589.

⁸⁷ Jaroslav METELKA, *Dělnické...*, s. 132.

⁸⁸ Tamtéž, s. 132.

⁸⁹ Jaroslav METELKA, *Henleinovci a demokraté 1935 – 1938*, s. 60.

O téměř 14 dní později se v úterý 25. srpna konala členská schůze akčního výboru, na které se jednalo o volbě delegátů na Mezinárodní mírový kongres do Bruselu a s tím spojené zajištění cestovních výloh. Zvoleni byly 3 zástupci, kterými byli předseda akčního výboru Antonín Kocián, starosta Úpice Bohumil Vykus a předseda úpické KSČ Jindřich Rozkovec.⁹⁰

⁹⁰ Jaroslav METELKA, *Dělnické...*, s. 132 – 133.

4 POKLIDNÝ ROK 1937 VE STÍNU ÚMRTÍ PREZIDENTA TOMÁŠE GARIGUA MASARYKA

4.1 Finanční situace, nespokojení horníci a odvody branců

4.1.1 Stabilizace městských financí

Město Úpice dosáhlo na počátku roku 1937 finanční úlevy v úrokování a umořování městského dluhu. Zemský výbor odsouhlasil převzetí části dluhů na stavbu škol, jelikož právě tato položka značně zatěžovala obecní hospodaření. Obecní zastupitelstvo mělo také úředně ověřeno, že místní občané byli zatíženi všemi dávkami v nejvyšší možné míře. Nic tedy nebránilo město zařadit do tzv. sanační akce.⁹¹

V průběhu roku se ovšem začal městský rozpočet opět zhoršovat. Ke konci roku již vážně hrozilo, že se město dostane do platební neschopnosti. K vyrovnání svých závazků a uvedení svých finančních záležitostí do optimálního chodu si město potřebovalo vyjednat půjčku v minimální výši asi 400 000 Kč. Největší část měla připadnout na pokrytí dluhu podnikateli Ing. Josefu Smetanovi z České Skalice, který vybudoval se svojí společností městskou kanalizaci. Městská rada tedy požádala Městskou spořitelnu v České Skalici o poskytnutí úvěru, která žádost zamítla. Radní se proto obrátili na Městskou spořitelnu v Úpici, zda by byla ochotna městu pomoci překlenout období obtížné finanční situace úvěrem.⁹² Společná jednání dopadla kladně a městské zastupitelstvo na své schůzi 4. listopadu 1937 schválilo zápůjčku ve výši 500 000 od úpické městské spořitelny na vyrovnání dluhu Ing. Josefu Smetanovi. Výhodnost vyjednaného hypotečního úvěru byla obrovská, protože město oproti tehdy běžným úvěrům šetřilo ročně až 5000 Kč.⁹³

4.1.2 Stávka nespokojených horníků

Nejvýznamnější událostí jara 1937 byla stávka svatoňovických horníků, za jejichž práva se postavilo i úpické dělnictvo. Horníci byli nuceni pracovat v těžkých a hygienicky nevyhovujících podmínkách. Na dolech nebylo k dispozici dostatečné množství sociálního

⁹¹ Státní okresní archiv Trutnov, fond Archiv města Úpice 1593 – 1945, *Vilém Schreiber – Paměti města Úpice 1937 – 1939*, inv. č. 15, kn. č. 4, s. 34.

⁹² Tamtéž, s. 66.

⁹³ Tamtéž, s. 77.

zařízení včetně sprch, proto zaměstnanci ze směn odcházeli velice špinaví.⁹⁴ Toto byl však jen jeden z mnoha důvodů jejich nespokojenosti. Své požadavky vznesli svatoňovičtí havíři 12. února. Tehdy se obrátily na svého zaměstnavatele Svatoňovickou báňskou společností a požadovali mimo lepších sociálních podmínek zejména zvýšení mezd za nedělní směnu a jako benefit deputátní uhlí.⁹⁵ Na tyto požadavky odpověděla společnost 23. března zamítavě. Havíři byli s tímto jednáním nespokojeni, proto se rozhodli 27. března přestat fárat a vstoupili do časově neomezené stávký. Zástupci zaměstnavatele prohlásili, že nezačnou o podmínkách horníků jednat dříve, dokud nenastoupí do práce, protože svévolným zahájením stávký porušili pracovní smlouvu. Tato vyhrocená situace se odrazila v jednání odborových organizací úpických továren, které si na 29. března svolali společnou schůzi do hostince u Mílů.⁹⁶ Na jednání promluvil předseda závodní odborové rady Svatoňovické báňské společnosti Adolf Kult. Po jeho řeči všichni přítomní projevíli podporu a porozumění se stávkujícími horníky. Na závěr porady byla přijata rezoluce, aby spor horníků a Svatoňovické báňské společnosti byl v co možná nejkratší době vyřešen. Výzva k řešení nastalé situace byla zaslána dozorčím orgánům společnosti a nadřízeným úřadům. Jednání na Okresním úřadě v Trutnově v otázce svatoňovických horníků se účastnila delegace v čele s úpickým starostou Bohumilem Vykusem.⁹⁷

Situace okolo horníků nebyla stále vyřešena, a tak byl na pondělí 12. dubna svolán do Úpice tábor lidu, na kterém havíři znovu přednesli své požadavky. Tohoto shromáždění se zúčastnilo několik tisíc dělníků ze všech úpických továren a z okolních obcí. Dokonce dorazil i starosta Červeného Kostelce Josef Doubek, aby projevil sounáležitost s horníky. S projevy vystoupili havíři František Souček a Jan Šafář, kteří důsledně hájili požadavky stávkujících horníků.⁹⁸ Téhož dne se také konalo jednání stávkového výboru se správcem dolů v Hradci Králové. Výsledkem schůzky bylo oběma stranami odsouhlasené usnesení, že nikdo ze stávkujících horníků nebude ze zaměstnání propuštěn a doba stávký se započte každému jako placená dovolená na zotavenou. Ještě toho večera nastoupili horníci na noční

⁹⁴ Jaroslav METELKA, *Dělnické...*, s. 115.

⁹⁵ Deputátní uhlí bylo poskytováno v organizacích uhelného průmyslu a bylo formou naturální dávky, kterou se snažili těžaři kompenzovat mzdu havířům za namáhavou a často extrémně rizikovou práci.

⁹⁶ Hostinec u Mílů byl centrem spolkového života a za první republiky zaujímal centrum Československé strany národně socialistické. Později také existoval pod názvem Hostinec Na Chmelnici.

⁹⁷ Státní okresní archiv Trutnov, fond Archiv města Úpice 1593-1945, *Vilém Schreiber – Paměti města Úpice 1937 – 1939*, inv. č. 15, kn. č. 4, s. 41 – 42.

⁹⁸ Jaroslav METELKA, *Dělnické...*, s. 115.

směnu a v úterý 13. dubna přišla do práce také ranní směna. Provoz ve svatoňovických dolech byl tak obnoven.⁹⁹ K ukončení sporu došlo 16. dubna, kdy došlo k dohodě obou stran. Mzdy byly upraveny v nejnižších kategoriích, přičemž se tato úprava týkala pouze výdělků do 30 Kč.¹⁰⁰

4.1.3 Odvody branců z Úpicka a znepokojivé zprávy z Německa

Na konci třetího kalendářního měsíce došlo také k uspořádání hlavních odvodů k armádě ročníků 1915 a 1916, které se pro Soudní okres Úpice konaly 24. a 30. března v tehdejší úpické Hotelu Republika. Dne 24. března se prováděl odvod pro brance z obcí Úpice, Suchovršice, Havlovice, Libňatov, Baťnovice a Maršov. Termín 30. března byl určen pro muže z obce Velké Svatoňovice, Strážkovice, Odolov a Petrovice. Odvod začínal v obou termínech vždy v 8 hodin ráno a na řadu přišli nejprve branci z III. třídy (ročník 1915) a poté proběhl odvod II. třídy (ročník 1916). Ročníky 1917 měly štěstí, protože jakožto I. odvodní třída nemusely v tomto roce do armády narukovat.¹⁰¹

Zvýšenou politickou a agitační činnost německé strany SdP evidovala v roce 1937 Četnická stanice v Úpici. Na její velitelství začaly docházet zprávy od důvěrníků z Německa, že nacisté silně zbrojí. Koncem srpna zaznamenala četnická stanice zprávu, že se v Německu měsíčně vyrábí 300 letadel.¹⁰²

4.2 Oslavy, veselice a úmrtí prezidenta osvoboditele

4.2.1 Oslavy založení Československé strany národně socialistické a Den brannosti

V dubnu 1937 se slavilo čtyřicetileté výročí od založení Československé strany národně socialistické, která měla v Úpici velice silné postavení a dlouho tradici. Místní politická organizace při této příležitosti uspořádala 3. dubna v 8. hodin večer v hostinci u Mílů slavnostní schůzi, na které pronesl slavnostní řeč sám úpický starosta Bohumil Vykus. Po jeho projevu zahrál čtyřicetičlenný sbor městské hudby skladby nejlepších českých skladatelů a program zpestřil i vlastní sbor národních socialistů. O den později 4. dubna v dopoledních hodinách byl na místním hřbitově položen věnec a vzdán hold

⁹⁹ SOkA Trutnov, fond AM Úpice 1593-1945, *Vilém Schreiber – Paměti města Úpice 1937 – 1939*, s. 42 – 43.

¹⁰⁰ Jaroslav METELKA, *Dělnické...*, s. 115 – 116.

¹⁰¹ SOkA Trutnov, fond AM Úpice, *Vilém Schreiber – Paměti města Úpice 1937 – 1939*, s. 37.

¹⁰² Státní okresní archiv Trutnov, fond Četnická stanice Úpice 1918 – 1948, *Zápis v pamětní knize*, nezinventarizováno.

zesnulým pracovníkům strany. U příležitosti tohoto jubilea byla v hostinci u Mílů instalována výstava věnovaná jednotlivým pracovníkům strany v Úpici, kteří se mimořádným způsobem zasloužili o její rozvoj. Expozice měla mezi úpickými občany ohlas, což dokazoval vysoký počet návštěvníků.¹⁰³

V rámci celorepublikových oslav 53. narozenin prezidenta dr. Edvarda Beneše byl na neděli 30. května úpickou osvětovou komisí zorganizován Den brannosti, který se konal pod patronátem generála Karla Kutlvašra¹⁰⁴, vládního rady dr. Jaroslava Vorla z Trutnova a městské rady v Úpici. Den byl spojen i s oslavami 20. výročí bitvy u Zborova, kde zanechali hlubokou stopu československé jednotky legionářů v Rusku. V dopoledních hodinách se všechny branné korporace seřadili na starém hřišti na Sychrově, odkud za doprovodu hudebních sborů pochodovali na náměstí. Průvodu se zúčastnili skauti, školní mládež, čtyři legionáři od Zborova, zpěvácký spolek Förster, legionáři italské domobrany, příslušníci Národní gardy č. 49, Sbor stráže svobody č. 68, hasičstvo, členové Sokola a Orla, protektoři i zástupci státních a samosprávných úřadů. Všechny tyto složky zamířily na náměstí, kde se zastavily u radnice, aby vzdaly hold a zavzpomínaly na všechny padlé vojáky v první světové válce. Přítomní společně sledovali projevy pplk. Janouška, vrchního rady dr. Vorla, starosty města Bohumila Vykuse, ředitele měšťanské školy v Úpici Josefa Kosiny a na závěr učitele Františka Pantrůčka, který se sám aktivně zapojil do bojů u Zborova. Jmenovaní mluvili o významu brannosti, zvyšující se hrozby války a varovali před nebezpečím a rozpínavostí nacistického Německa. Odpoledne se poté spolky shromáždili na Nové Závodi, odkud se odebrali na hřiště úpického klubu Sparta, kde divákům předvedli ukázky zdatnosti a odhodlání se zapojit do obrany Československé republiky.¹⁰⁵

4.2.2 Smrt TGM a idea výstavby jeho pomníku

Dne 14. září 1937 ráno ve 3 hodiny 29 minut zemřel po předchozím boji se záchvatem mozkové mrtvice první československý prezident Tomáš Garigue Masaryk. Tato velmi smutná zpráva se brzy roznesla celým městem a na všech domech zavlály černé prapory.

¹⁰³ SOkA Trutnov, fond AM Úpice, *Vilém Schreiber – Paměti města Úpice 1937 – 1939*, s. 40.

¹⁰⁴ Karel Kutlvašr se jako první v roce 1914 zapojil do České družiny, která byla zakládající jednotkou pozdějších Československých legií na ruské frontě. Jako rozvědčík se zúčastnil mnoha významných bitev, mezi které patřila i bitva u Zborova, kde byl raněn.

¹⁰⁵ SOkA Trutnov, fond AM Úpice, *Vilém Schreiber – Paměti města Úpice 1937 – 1939*, s. 49 – 50.

Dokonce i výlohy obchodů byly vyzdobeny prezidentovými sochami a obrazy se smutečním orámováním. Ve středu 15. září uctilo památku zesnulého prezidenta obecní zastupitelstvo, které uspořádalo ve smutečně vyzdobené městské zasedací síni mimořádnou schůzi. Na ní se sešli všichni členové zastupitelstva a před Masarykovou bustou promluvil starosta města Bohumil Vykus. Hovořil o životě a díle zesnulého prezidenta osvoboditele, návštěvě města z roku 1926 a nakonec o jeho vlídném postoji k dělnické třídě. Po setkání zastupitelstva se konala schůze městské rady, na níž bylo rozhodnuto, že pohřbu Tomáše Garigua Masaryka se zúčastní starosta Vykus, oba jeho náměstci a po jednom členu městské rady z každé politické strany.¹⁰⁶

Na pátek 17. září na 6. hodinu večerní pak zorganizovala městská rada ve spolupráci s místní osvětovou komisí a sdruženými spolky na úpickém Masarykově náměstí tryznu za zesnulého prezidenta Osvoboditele. Již před tím se v 5. hodin odpoledne zastavila práce ve všech továrnách, jejíž zřízenci, dělníci, úředníci i zaměstnavatelé se odebrali na náměstí, aby se zúčastnili smuteční pietní slavnosti. Při této smuteční události zahrála Městská hudba „Largo“ z 2. části Symfonie č. 9 „Z Nového světa“ Antonína Dvořáka a pěvecký sbor „Smetana“ přednesl smuteční chorál. Poté starosta města Bohumil Vykus učinil dojemný projev, v němž stejně jako na schůzi obecního zastupitelstva z 14. září vyzvedl život zesnulého, jeho sympatie k dělnictvu a lásku k Československé republice. Rovněž apeloval na přítomné posluchače, aby nikdy nezapomínali na jeho odkaz a hodnoty, které by měly být vzorem pro všechny československé občany. K uctění prezidentovi památky se připojily i významné úpické textilní podniky – firma bratří Buxbaumů a Oberländerův závod – které darovaly na dobročinné účely¹⁰⁷ skoro 30 000 Kč.¹⁰⁸

Již dříve existovala myšlenka místního odboru Československé strany národně socialistické, aby mohl vzniknout ve městě pomník Tomáše Garigua Masaryka.

¹⁰⁶ Tamtéž, s. 67 – 68.

¹⁰⁷ Firma bratří Buxbaumové věnovala Okresní péči o mládež v Úpici 1 500 Kč, Chudinské komisi v Úpici 1 500 Kč, dělnickému fondu vlastní továrny 2 000 Kč, Masarykovým školám na lánech 5 000 Kč, ostatním úpickým školám 2 000 Kč, místním chudým v Malých Svatoňovicích 2 000 Kč a dělnickému fondu v Malých Svatoňovicích 2 000 Kč. Oberländerova továrna darovala ve prospěch škol 4 000 Kč, ve prospěch chudých 2 000 Kč, na nouzové práce 1 500 Kč, čsl. Červenému kříži 400 Kč, Masarykově lize proti tuberkulóze 500 Kč a úpické Masarykově knihovně 3 500 Kč.

¹⁰⁸ SOKA Trutnov, fond AM Úpice, *Vilém Schreiber – Paměti města Úpice 1937 – 1939*, s. 68 – 69.

Tato iniciativa se dostala do popředí veřejného zájmu jeho zářijovou smrtí.¹⁰⁹ Podnět k postavení pomníku přidalo i Rodičovské sdružení při Masarykově obecné škole v Úpici. Městské zastupitelstvo si na svém jednání 11. prosince k realizaci pomníku vyhradilo samostatný bod k projednání. Před zastupiteli vystoupil starosta Bohumil Vykus, který poukazoval na fakt, že Úpice neměla žádný památník, kde by se občané mohli o významných oslavách shromažďovat. Od roku 1924 sice existoval fond pro postavení pomníku Jana Žižky, ale zatím nedošlo k vybrání dostatečných prostředků na uskutečnění této myšlenky. Z těchto dvou důvodů se ustanovilo kuratorium, jehož úkolem bylo se zejména postarat o finanční stránku spojené s výstavbou pomníku prezidenta Tomáše Garigua Masaryka. Předsedou výboru se stal továrník František Morawetz, místopředsedou starosta Bohumil Vykus a za městskou radu se stal členem i katecheta František Janíček.¹¹⁰ Dále se ve výboru angažovali zástupci rodičovského sdružení, kulturních organizací a legionáři. Konkrétně ředitel měšťanské školy Josef Kosina, řídící učitel Alois Urban, skladník Václav Hort, úředník sychrovské přádelny Augustin Kábrt a tovární zřízenec a legionář Oldřich Stanislav.¹¹¹ Práce nového výboru byla považována za velice zodpovědnou, protože i přes omezené finanční prostředky neměl pomník trpět na uměleckém provedení a důstojném umístění.¹¹² Zakázka na zhotovení bronzové sochy Tomáše Gargigua Masaryka nakonec připadla sochaři Josefu Bílkovi z Hořic. Odhalení pomníku¹¹³ bylo naplánováno k příležitosti 20. výročí samostatnosti Československa na 28. října 1938.¹¹⁴

¹⁰⁹ Monika VOLESKÁ – Antonín KUBÍČEK, *Osudy města Úpice*, Úpice 2014, s. 161.

¹¹⁰ SOkA Trutnov, fond AM Úpice, *Vilém Schreiber – Paměti města Úpice 1937-1939*, s. 88.

¹¹¹ *Úpické noviny*, 20. 9. 2018, Úpice 2018, s. 2.

¹¹² SOkA Trutnov, fond AM Úpice, *Vilém Schreiber – Paměti města Úpice 1937-1939*, s. 88.

¹¹³ Původně měl být pomník na náměstí umístěn již v roce 1938, tehdy ho však lidé raději ukryli ve strachu před blížící se válkou, která později skutečně propukla. Během války se pomník nacházel v kůlně u stavitele Josefa Poura v Hořicích. Po druhé světové válce se Výbor pro zhotovení pomníku Tomáše Garigua Masaryka snažil o jeho znovupostavení. Pomník byl odhalen 9. května 1946 u příležitosti Dne vítězství. 6. července 1946 navštívil Úpici syn prvního československého prezidenta, Jan Masaryk, který před pomníkem pronesl projev, během něhož pravil: „*Vždycky, když stojím před svým tátou, tak mám trému.*“

¹¹⁴ Monika VOLESKÁ – Antonín KUBÍČEK, *Osudy města Úpice*, s. 161.

5 CESTA ÚPICKA K OSUDOVÉMU ZÁŘÍ 1938

5.1 Neklidné politické jaro 1938 s ohledem na mezinárodní situaci

Stoupající hrozbu válečného konfliktu, a s tím spojené vytrvalé hrozby hitlerovského Německa, začalo stále více pociťovat již od února 1938 i samotné Československo. Hitler přednesl 20. února účelový projev, ve kterém vyhlásil potřebu říšské ochrany práv Němců v Rakousku a Československu. Rakousko bylo v té době pod nátlakem nacisty organizovanými nepokoji a demonstracemi. S ohledem na tuto vyhrocenou situaci se tehdejší rakouský premiér Kurt Schuschnigg rozhodl vyhlásit referendum o existenci samostatného Rakouska. Adolf Hitler zareagoval velice rychle a k rakouským hranicím nechal přesunout několik divizí plně vyzbrojeného wehrmachtu. Rakousko bylo pod nátlakem donuceno referendum zrušit a premiér Kurt Schuschnigg nuceně odstoupil. Po jeho demisi byl 11. března jmenován rakouským kancléřem nacista Arthur Seyß-Inquart. Téhož dne večer překročila německá armáda rakouské hranice a za všeobecného veselí a vítání nadšeného obyvatelstva obsadila zemi. Západní velmoci prosazující na konci 30. let politiku appeasementu se zmožily pouze jen na formální protest. Celý systém křehké stability v Evropě dostával další rány a ani doposud stále platná versailleská smlouva nedokázala přimět signatáře k aktivní ochraně samotné Rakouské republiky.¹¹⁵

Na anšlus Rakouska zareagovalo úpické městské zastupitelstvo, které se sešlo 11. března. Přítomní se rozhodli zaslat prezidentovi republiky a předsedovi vlády telegram, ve kterém byla požadována neochvějná obrana republiky postavená na několika pilířích: 1) Důraz by měl být kladen na kolektivní bezpečnost 2) Nedovolit cizím mocnostem, aby zasahovaly do Československých záležitostí a svrchovanosti. Z telegramu je patrné, že představitelé města považovali za nezbytné tlumočit prezidentovi a vládě vůli lidu, tedy nekapitulovat a neustupovat nátlakům Hitlera.¹¹⁶ Namísto skutečných opatření na obranu republiky ovšem dala vláda pouze souhlas k vytváření polovojenských civilních organizací.

¹¹⁵ Zdeněk KÁRNÍK, *Malé dějiny československé*, s. 336.

¹¹⁶ Archiv Městského muzea a galerie J. W. Mezerové Úpice, *Jaroslav Metelka – Kronika města Úpice 1938*, s. 5.

V Úpici existovala již od roku 1935 Národní garda č. 49¹¹⁷, která sdružovala místní občany. Ta měla v roce 1938 celkem 175 členů, z nichž bylo 11 továrníků, 39 živnostníků, 31 úředníků, 6 příslušníků svobodných povolání, 5 učitelů, 2 strážníci, 6 studentů, 68 dělníků, 1 rolník a 6 učňů. Velitelem úpické gardy byl Josef Coufal. Jednotka byla velmi dobře vyzbrojená a měla k dispozici 100 pušek Mannlicher M 1895.¹¹⁸

Jaro 1938 ožilo ve městě zvýšenou aktivitou všech politických stran, jelikož byly v tomto roce na obzoru nové obecní volby. Úpičtí komunisté prosazovali politiku jednotné fronty, která získávala stále větší sympatie zejména mezi dělnickými profesemi. Agitační politické projevy představitelů různých politických směrů se v Úpici konaly ve druhé polovině března. Největší pozornosti se těšil projev komunistů, který byl uspořádán 17. března v hostinci u Vacků, a jehož se zúčastnilo přes 500 posluchačů. Ti si vyslechli referát komunistického poslance Rudolfa Slánského o československé nepříznivé mezinárodní situaci a také o přípravách k obraně republiky. Akce místní organizace KSČ byla pod bedlivým dohledem četnictva, které se nacházelo v nedalekém hostinci u Jindrů pro možnost zásahu v případě rozhodnutí o ukončení shromáždění. Dne 23. března uspořádali volební shromáždění Národní socialisté, kteří si pozvali bývalého poslance Václava Bolena. Bolen hovořil o spojeneckých smlouvách¹¹⁹, v nichž viděl záruky bezpečnosti Československé republiky.¹²⁰ Ani pravicové strany ovšem nezůstaly pozadu a pozvaly si své čelní představitele. Fašisté v Úpici přivítali svého vůdce Radola Gajdu, který však svůj proslov pro odpor posluchačů nemohl dokončit. Schůze pokračovala jen jako důvěrná pro

¹¹⁷ Národní garda byla občanská polovojenská organizace založená v roce 1935, jejímž úkolem bylo v době mobilizace či války pomáhat Československé armádě. Těžištěm činnosti měla být strážní a pořádková služba. Členem gardy mohl být pouze československý státní občan slovanské národnosti. Místní národní garda byla ustavena, pokud se sešlo nejméně 20 osob starších 18 let s dobrým zdravotním stavem.

¹¹⁸ Jaroslav METELKA, *Dělnické...*, s. 134.

¹¹⁹ Jednalo se o smlouvu se Sovětským svazem z 16. května 1935, která se týkala vzájemné pomoci v případě útoku Německa a navazovala na smlouvu uzavřenou mezi Francií a SSSR. Dále mělo Československo uzavřenou Garanční smlouvu s Francií z 16. října 1925, která určovala, že Francie a Československo si poskytnou vojenskou pomoc, stanou-li se cílem nevyprovokované agrese.

¹²⁰ Archiv Městského muzea a galerie J. W. Mezerové Úpice, *Jaroslav Metelka – Kronika města Úpice 1938*, s. 4.

vlastní obdivovatele. Národní liga hostila v hostinci u Beránků svého předáka Jiřího Stříbrného, jehož řeč vyslechlo téměř 100 posluchačů.¹²¹

Myšlenka jednotného postupu politických stran a společných akcí na podporu obrany republiky stále sílila. V celé oblasti severovýchodních Čech probíhaly oslavy 1. máje, které se staly společnou záležitostí demokratických a socialistických stran. Mohutná manifestace za nedělitelnost a celistvost republiky se konala 1. května v samotné Úpici. Sešlo se 6000 občanů z města a širokého okolí, kteří ukázali vůli bránit republiku a mír. V oslavném průvodu městem pochodovali úpičtí legionáři, členové obecních a městských zastupitelstev Soudního okresu Úpice, svatoňovičtí horníci ve svých tradičních krojích, několik hudebních spolků a dlouhé zástupy dělnictva a dalších pracujících. Ke shromážděným promluvil úpický starosta Bohumil Vykus a francouzský legionář Václav Souček, který předčítal národní přísahu.¹²²

5.1.1 Letní manifestace za obranu ČSR v severovýchodních Čechách

Českoslovenští občané si uvědomovali nebezpečí agrese Třetí říše, která národ sjednocovala po všech stránkách. Proto se konala v letních měsících v oblasti českého severovýchodu řada veřejných projevů za obranu republiky. První takovou manifestaci uspořádala Československá strana národně socialistická na svém župním sjezdu, který se konal 19. června v Národním sociálním domě v Náchodě. Úpice představovala baštu národních socialistů, takže zástupci místní organizace ČSNS zde samozřejmě nechyběli. Výsledek tohoto kongresu tvořila rezoluce, ve které byl složen slib věrnosti Československé republice, prezidentovi Edvardu Benešovi, bývalému prezidentovi Tomáši Garigue Masarykovi a zakladateli strany Václavu Jaroslavovi Klofáčovi. Dále bylo v usnesení poukázáno na prospěšnost dosavadní linie zahraniční politiky, která se orientovala zejména na Malou Dohodu¹²³ a spojenecké smlouvy s Francií a Sovětským svazem.¹²⁴

¹²¹ Jaroslav METELKA, *Dělnické...*, s. 133.

¹²² Jaroslav METELKA, *Henleinovci...*, s. 114.

¹²³ Tzv. Malá Dohoda bylo vojensko – politické spojení v letech 1921 – 1939 složené z Československa, Jugoslávie a Rumunska. Dohoda byla výrazně podporována Francií a tvořila součást francouzského spojeneckého systému. Hlavním cílem Malé Dohody bylo udržet pořádek ve střední a jihovýchodní Evropě, jenž byl dán výsledky Pařížské mírové konference (1919 – 1920). Záměr spočíval v zabránění obnově Rakouska – Uherska, anšlusu Rakouska, ale také v čelení maďarských snah o revizi trianonské smlouvy. Malá Dohoda byla namířená proti případným snahám Třetí říše a proti vlivu Sovětského svazu.

¹²⁴ Jaroslav METELKA, *Henleinovci...*, s. 145.

Manifestace za obranu Československa vyvrcholily v oblasti severovýchodních Čech velkou krajskou slavností KSČ, která se konala ve dnech 23. až 24. července v Náchodě pod heslem „*Náchodskou brankou nikdo neprojde.*“ Slavnost začala v předvečer 23. července pestrým kulturním programem, na kterém vystoupili čeští i němečtí proletářští umělci a jejich soubory.¹²⁵ Tohoto programu se zúčastnily početné zástupy úpických komunistů a dělníků, kteří na slavnost vyrazili.¹²⁶ Hlavní událost celé akce se ovšem odehrála v neděli 24. července, kdy se svým velkým antifašistickým projevem vystoupil novinář a komunistický politik Jan Šverma. Ve své řeči mimo jiné pronesl: „*Jako jsme 21. května ubránili náchodský průsmyk, tak se ubráníme i příchodu Henleina na Hradčany. Německému lidu je třeba dát chléb, práci a všechna práva, ale tvrdou pěst proti fašistické iredentě, rozpuštění úderných oddílů, propuštění henleinovských učitelů a soudců, aby se přesvědčili, že fašistická iredenta má blíž do kriminálu než do vlády. Dělnické třídy připadá velký a čestný úkol stát v čele obrany republiky.*“¹²⁷ Po Janu Švermovi ještě vystoupil historik, politik a veřejný činitel prof. Zdeněk Nejedlý, který vyzvedl bojové tradice Čechoslováků a důležitou úlohu dělníků v obraně státu a demokracie. Na náchodském manifestačním táboru byl všemi přítomnými, tedy včetně úpických zástupců, složen slib věrnosti Československé republice.¹²⁸

Další velkou manifestaci uspořádali přímo v Úpici 7. srpna národní socialisté z celého Soudního okresu Úpice. Tato akce se konala k příležitosti 15. výročí založení místní „Obce junáků volnosti“ a do Úpice byl svolán svaz celé III. skautské župy. V zorganizovaném průvodu pochodovali členové Československé strany národně socialistické včetně mládeže, ale i 80 uniformovaných členů branné složky ČSNS Stáže svobody č. 68, která v Úpici existovala již od roku 1935. Jednalo se o poslední veřejnou událost v Úpici na dlouhý čas, protože podzimní události roku 1938 znamenaly útlum národní svobody a státní samostatnosti.¹²⁹

Za obranu a nedělitelnost republiky se postavilo i úpické zastupitelstvo, které 9. září znovu napsalo prezidentovi Edvardu Benešovi dopis, v němž doslova žádalo: „*Aby nebylo nic*

¹²⁵ Tamtéž, s. 147.

¹²⁶ Jaroslav METELKA, *Dělnické...*, s. 135.

¹²⁷ Jaroslav METELKA, *Henleinovci...*, s. 147.

¹²⁸ Jaroslav METELKA, *Dělnické...*, s. 135.

¹²⁹ Jaroslav METELKA, *Henleinovci...*, s. 152.

připuštěno, co by ohrozilo celistvost, svrchovanost a obranyschopnost naší republiky, co by oslabilo pevnost našich spojeneckých smluv.“¹³⁰

5.2 Částečná mobilizace a komunální volby

V květnu panovala v pohraničí velice napjatá atmosféra, protože příslušníci strany Sudetendeutsche partei chápali nadcházející komunální volby jako plebiscit pro připojení k Německu a možnost legálního uchopení moci v Sudetech.¹³¹ Henleinovci se snažili zmobilizovat pro svou myšlenku české Němce. Již neskrytě a otevřeně vykřikovali heslo „*Es kommt der Tag*“ a na zdech se začaly objevovat jejich šovinistická přání „*Ein Volk, ein Reich, ein Führer!*“ Na druhé straně sílily projevy československých občanů, kteří žádali obranu republiky a ostře kritizovali vládu za pasivní reakce vůči těmto provokacím. Těsně před konáním voleb byly zjištěny přesuny německých vojenských jednotek na slezské straně Krkonoš.¹³² Zvěsti o pohybech německé armády zaznamenala i britská rozvědka. Agent československé vojenské zpravodajské služby německé národnosti Paul Thümel s krycím názvem A-54 informoval na schůzi konané 12. května československé zpravodajce, že v pohraničí se připravují po 22. květnu rozsáhlé nepokoje s postupem wehrmachtu do Československa. Vláda v reakci na tuto získanou a věrohodnou zprávu vyhlásila 20. května ve 22 hodin částečnou mobilizaci. Bylo rozhodnuto povolat 15 000 mužů Stráže obrany státu¹³³, jeden odvodní ročník a pět ročníků vojenských specialistů.¹³⁴ Nástup záložníků se v Úpici, ale i v celém Československu, udál s příkladnou ukázněností a dochvilností. Muži se hlásili u svých útvarů přímo cestou z práce, bez příprav a bez rozloučení s rodinami. Byli však naplněni odvahou a rozhodnutí za každou cenu zadržet nepřítele na hranicích.¹³⁵ Zprávy o mobilizaci zaznamenala 21. května i úpická četnická stanice. Její velitel vrchní strážmistr Jan Vlček a strážmistři Josef Křelina s Antonínem

¹³⁰ Archiv Městského muzea a galerie J. W. Mezerové Úpice, *Jaroslav Metelka – Kronika města Úpice 1938*, s. 6.

¹³¹ Jaroslav METELKA, *Henleinovci...*, s. 127.

¹³² Tamtéž, s. 127.

¹³³ Stráž obrany státu (SOS) vznikla na základě vládního nařízení č. 270/1936 Sb. ze dne 23. října 1936. Hlavními složkami byli příslušníci z řad četnictva, finanční stáže, policejních strážních sborů a obecní stráže bezpečnosti. Stráž byla v případě ohrožení republiky postavena na úroveň československé armády a jejím hlavním úkolem byla ochrana neporušitelnosti státní hranice a nedotknutelnosti státního území, spolupůsobení při ochraně veřejného pořádku, klidu a bezpečnosti a spolupůsobení při provádění úkolů celní správy.

¹³⁴ Zdeněk KÁRNÍK, *Malé...*, s. 340.

¹³⁵ Jaroslav METELKA, *Henleinovci...*, s. 127.

Novotným nastoupili k Stráži obrany státu s třežit s ostatními „sosáky“ úsek Chvaleč v Politickém okrese Trutnov. Podle jejich slov byla nálada v mužstvu velmi dobrá a napjatě se očekával začátek německého útoku.¹³⁶

Město Úpice leží na úpatí Jestřebích hor. Obranná postavení, která se zde nacházela, obsadil VI. strážní prapor československé armády a posádka I. praporu 22. pěšího pluku.¹³⁷ Jednotky I. praporu 22. pěšího pluku se v neuvěřitelně krátké době přesunuly na hranice ze své posádky, která se nacházela v Jaroměři. Po obdržení zprávy „Proved'te Zborov-25“, což znamenalo vyhlášení ostrahy hranic, se vojáci vydali přes Červený Kostelec, Rtyň v Podkrkonoší a Malé Svatoňovice odkud obsazovaly hlavní obranná postavení.¹³⁸

Komunální volby probíhaly v Československu na přání SdP ve třech termínech, ale v pohraničí severovýchodních Čech pouze 29. května a 12. června. Celkem se volilo ve 141 obcích a své hlasy odevzdalo 75 041 voličů, z nichž valná většina (79,3%) se přiklonila k SdP. Německá sociální demokracie získala pouze 9,8% hlasů, komunisté 2, 4% a české strany 8,5%. Henleinovci si tedy zajistili 1719 mandátů. DSAP 164, KSCČ 26 a české strany 117 mandátů. Drtivé vítězství SdP bylo ovlivněno sloučením v jednu stranu se Svazem německých zemědělců (BdL) a Německou křesťansko – sociální stranou lidovou (DCV). V pohraniční severovýchodních Čech se tyto volby staly porážkou demokratických sil, protože k antifašistům a českým stranám se přihlásilo pouze 15 501 voličů (20,7%).¹³⁹ V některých městech a obcích se konaly obecní volby již v mezidobí, což byl i případ Úpice. Zde se volby konaly 7. června roku 1936 kvůli neudržitelné situaci v souvislosti se složitou finanční situací, do které město přivedl vládní komisař Josef Novotný. Proto se tedy zde komunální volby v roce 1938 nekonaly a město vedlo zastupitelstvo zvolené v roce 1936 se starostou Bohumilem Vykusem.

5.3 Zářijové události roku 1938 v Evropě, mobilizace a obranný systém

V závěru léta roku 1938 eskalovalo politické napětí v celém světě včetně Československa. Hitler vedl v tomto období soustavnou propagandu ukazující útlak sudetských Němců v Československu. Tato agitace vytvářela argumenty, podle kterých byl

¹³⁶ SOkA Trutnov, fond Četnická stanice Úpice 1918-1948, *Zápis v pamětní knize*, nezinventarizováno.

¹³⁷ Jaroslav METELKA, *Henleinovci...*, s. 127.

¹³⁸ Ota HOLUB, *Krkonoše 1938. Vojensko – politická situace v Krkonoších a jejich podhůří*, Hradec Králové 1966, s. 13.

¹³⁹ Jaroslav METELKA, *Osudný podzim 1938 v pohraničí severovýchodních Čech*, Hradec Králové 1973, s. 24.

zárok Německa proti Československu kvalifikován na základě mezinárodního práva jako vyprovokovaný ze strany republiky. Politickým cílem této kampaně byla mezinárodní izolace ČSR.¹⁴⁰

Po neúspěšných jednáních československé vlády s anglickou diplomacií v čele s premiérem Nevillem Chamberlainem, které probíhaly od července do počátku září 1938, se ocitl prezident Edvard Beneš pod velkým tlakem z mnoha stran. Republika se dostala do svízelné situace a prezident Beneš se pokusil toto napětí vyřešit tzv. čtvrtým plánem, který předložil lordu Runcimanovi a sudetoněmecké straně 5. září. Tento plán splňoval všechny body karlovarských požadavků¹⁴¹ a po jeho zveřejnění se československá vláda obrátila na vlády Francie a Velké Británie, kterým zdůraznila, že splnila veškeré jejich podmínky. Hlavním záměr čtvrtého plánu tvořila myšlenka na udržení československého spojeneckého systému a zabránění Třetí říši v možnosti označit Československu jako původce sporů.¹⁴²

S velkým očekáváním byl vyhlášen výsledek sjezdu NSDAP v Norimberku. Kongres zahájil svou řečí sám Vůdce, ale o Československé republice se ani slovem nezmínil.¹⁴³ Hitler ovšem na Československo tvrdě zaútočil ve své závěrečné řeči sjezdu dne 12. září, kdy mluvil o útlaku sudetských Němců a o neoprávněnosti vzniku ČSR, které považoval za „zplozence versailleského míru.“¹⁴⁴ Po Norimberském sjezdu se do snah o uklidnění situace mezi Československem a Německem vložil britský premiér Chamberlain, jenž se překvapivě sešel osobně 15. září s Hitlerem v bavorském Berchtesgadenu. Chamberlain na jednání vyslovil souhlas s odstoupením českého a moravskoslezského pohraničí Třetí říši a definitivně měla být tato otázka dořešena na příští schůzce v Bad Godesbergu. Premiér Velké Británie nezháležel a hned na druhý den 16. září svolal anglo – francouzskou poradou, jejíž výsledek prezentovala nóta, která byla předána 19. září prezidentovi Edvardu Benešovi.

¹⁴⁰ Věra OLIVOVÁ, *Zápas o Československo 1938*, Praha 1996, s. 34 – 35.

¹⁴¹ Tzv. karlovarský program tvořily požadavky na československou vládu, které vyhlásil předseda SdP Konrád Henlein na stranickém sjezdu 24. dubna v Karlových Varech. Mezi ústřední body patřilo uznání úplné rovnoprávnosti německé národní skupiny s českým národem, vytvoření uzavřeného německého národního území s německou samosprávou a úplná svoboda přiznání se k německému národu a německému světonázoru.

¹⁴² Tamtéž, s. 36 – 38.

¹⁴³ Tamtéž, s. 38.

¹⁴⁴ Václav KURAL, *Češi, Němci a Mnichovská křižovatka*, Praha 2002, s. 120.

Nóta stanovovala, že má dojít k odstoupení československých okresů, ve kterých žije více než 50 % Němců.¹⁴⁵

Na československou vládu byl vyvíjen ze strany západních mocností obrovský tlak, a proto byl na ráno 21. září svolán Stálý výbor Národního shromáždění, grémium politických ministrů a nakonec celá vláda. Všechny tyto orgány jednaly po celý den a až krátce před 17. hodinou odpolední ministr zahraničí Kamil Krofta oznámil, že vláda v čele s předsedou vlády Milanem Hodžou anglo – francouzský plán přijímá.¹⁴⁶ Národ byl tímto rozhodnutím rozhořčen a reagoval večerními a nočními demonstracemi. Tato situace byla pro vládu neudržitelná, protože nespokojené občany ovládala myšlenka politické generální stávky. Kabinet se tak rozhodl jednomyslně podat 22. září ráno svou demisi a ještě téhož dne se ustanovila nová „Vláda národní obrany“ armádního generála Jana Syrového. Jasnou představu o úkolech a možnostech nové vlády měl Edvard Beneš, který večer 22. září v sedm hodin večer promluvil k národu a mimo jiné prohlásil: „*Bude-li zapotřebí bojovat, dovedeme to až do posledního dechu. Bude-li zapotřebí a možno jednat, budeme jednat.*“¹⁴⁷ Již 22. září byla vyhlášena ostraha hranic a na tento fakt zareagovala i úpická četnická stanice, jejíž vrchní strážmistr Vlček, strážmistr Křelina a Novotný nastoupili stejně jako v květnu k hranicím SOS ve Chvalči.¹⁴⁸ V pozdních večerních hodinách dne 23. září se konala schůze prezidenta republiky s vládou, jejímž závěrem bylo ve 22:30 vyhlášení všeobecné mobilizace¹⁴⁹. Mobilizační rozhlasová výzva končila heslem: „*Naše věc je spravedlivá!*“¹⁵⁰

Velice důležitou a nezastupitelnou úlohu v obraně českého pohraničí měl hrát systém těžkého pevnostního opevnění. Opevňovací práce v pohraničí severovýchodních Čech byly zahájeny na jaře roku 1937. Z důvodu blížícího se nebezpečí byly prováděny s velkým urychlením, proto některé objekty byly dokončeny ještě do zimy téhož roku. Stavby pevnostních objektů na obranné linii v Krkonoších a podhůří směrem do vnitrozemí byly zadány stavebním firmám až na jaře a v létě roku 1938. Vrchní velení československé armády totiž nepočítalo s tak rychlým a tragickým vývojem událostí, které nastaly v osudném

¹⁴⁵ Zdeněk KÁRNÍK, *Malé...*, s. 360.

¹⁴⁶ Tamtéž, s. 361.

¹⁴⁷ Tamtéž, s. 366 – 367.

¹⁴⁸ SOkA Trutnov, fond Četnická stanice Úpice 1918-1948, *Zápis v pamětní knize*, nezinventarizováno.

¹⁴⁹ Všeobecná mobilizace probíhala v týdnu od 23. – 29. září a celkem bylo povoláno 1 250 000 mužů ve věku do 40 let.

¹⁵⁰ Zdeněk KÁRNÍK, *Malé...*, s. 370.

podzimu 1938.¹⁵¹ Z důvodu urychlení procesu výstavby se jičínské vrchní velitelství 22. pěšího pluku rozhodlo povolat i civilní pracovníky. Úpice poskytla 100 civilních pracovníků, 53 lopat, 30 krumpáčů, 15 sekyr, 15 pil a 1 jízdní kolo.¹⁵² Práce ovšem probíhaly i v samotném září roku 1938 a tuto skutečnost zachytil i britský novinář Sydney Morell, který se 11. září vydal z Náchoda na cestu do Trutnova. Do tohoto sudetoněmeckého města vedla hlavní cesta z Náchoda přes Úpici a lze se tedy domnívat, že Morell projel i samotným městem. Sydney Morell při své cestě zpozoroval hustou síť maskovaných betonových pevnůstek, které od sebe dělilo pouhých 100 metrů. Mezi pevnůstkami ovšem viděl i právě probíhající práce, protože zde všude byly nánosy čerstvě vykopané země.¹⁵³

Úpice patřila na podzim roku 1938 do Hraniční oblasti 34 s krycím názvem „Bořivoj“¹⁵⁴ a tato oblast podléhala velitelství XII. hraničního pásma. HO 34 představovala svým regionálním umístěním střed celé obranné soustavy XII. hraničního pásma a byla jedním z klíčových postavení. Celé pásmo od západních přístupů do Krkonoš až po Náchod se dělilo na několik plukovních hraničních obranných úseků, které byly v případě pohotovosti obsazovány určenými jednotkami.¹⁵⁵ Pásmo obrany 34. hraniční oblasti se celkem dělilo na čtyři obranné plukovní úseky, kterými byli Bedřichov, Trutnov, Vysokov a Rtyně v Podkrkonoší.¹⁵⁶ Úpice patřila do posledního úseku, který zasahoval do oblasti Trutnovska pouze svou západní částí a tím byl úsek Rtyně. Prostor tohoto úseku obsazovaly po mobilizační výzvě jednotky I. praporu 22. pěšího pluku a to tři pěší, jedna kulometná rota a přidělené dělostřelecké jednotky. Opevněné pásmo zde vedlo po hřebenech Jestřebích hor a úsek I. praporu začínal na návrší jižně od Slavětína, kde sousedil se VI. strážním praporem a končil u Maternice. Rtyňský úsek měl plně vybudovaná obranná postavení, která se skládala ze dvou sledů objektů lehkého opevnění. Většina mužstva, obsazujícího objekty, pocházela z českých obcí v okolí včetně Úpice. Mobilizační rozkazy a doplňky přicházely ve dnech mobilizace přímo z Jaroměře, kde jak již bylo zmíněno, měl I. prapor mírovou posádku.¹⁵⁷

¹⁵¹ Jaroslav METELKA, *Henleinovci...*, s. 124.

¹⁵² Vojenský ústřední archiv Praha, fond 22. pěšího pluku, *Spisový materiál I. praporu*, kart. 18., nezinventarizováno.

¹⁵³ Sydney MORELL, *Viděl jsem ukřižování*, Brno 1995, s. 80-81.

¹⁵⁴ Vojenský ústřední archiv Praha, fond 22. pěšího pluku, *Mobilizační plány*, kart. 8., nezinventarizováno.

¹⁵⁵ Ota HOLUB, *Krkonoše 1938. Vojensko – politická situace v Krkonoších a jejich podhůří*, s. 13.

¹⁵⁶ Tamtéž, s. 63.

¹⁵⁷ Tamtéž, s. 66.

6 ÚPICE V OBDOBÍ MNICHOVSKÉ DOHODY 1938

6.1 Mezinárodní pozadí Mnichovské dohody

Po téměř rok trvajícím nátlaku Adolfa Hitlera na Československo zůstával stále tzv. „československý problém“ nevyřešen, protože Hitler nic nezískal a republika dosud vzdorovala. Koncem měsíce září se tak v mezinárodních kruzích začala stále častěji objevovat myšlenka na svolání konference, která by projednala „československou otázku.“¹⁵⁸ Jednání probíhala zejména mezi Hitlerem a britským premiérem Nevillem Chamberlainem, který se 28. září obrátil s výzvou na Adolfa Hitlera, v níž žádal, aby byla záležitost ohledně Československa vyřešena nenásilnou cestou. Anglická vláda poté požádala Hitlerova politického spojence Benita Mussoliniho o zprostředkování konference. Mussolini úlohu zprostředkovatele přijal a po bleskové přípravě se tak mohli představitelé evropských velmocí v Mnichově 29. září sejít. Konference se konala za účasti předsedy vlády Velké Británie Nevilla Chamberleina, francouzského ministerského předsedy Éduarda Daladiera, italského vůdce a premiéra Benita Mussoliniho a samozřejmě říšského kancléře Adolfa Hitlera. Československá vláda ovšem pro Hitlerovu averzi na konferenci přizvána nebyla, ač se jí celá situace týkala nejbezprostředněji.¹⁵⁹

Základem pro jednání se stal návrh Benita Mussoliniho, který mu vypracovali nacisté. Jednalo se o plán na okamžitě obsazení československého pohraničí na základě memoranda z Bad Godesbergu. Mnichovská konference probíhala celkem ve třech zasedáních a nejdůležitější představovalo druhé, kde se projednával návrh na odstoupení československých území Německu. Termín obsazení československého pohraničí byl stanoven na dobu od 1. do 10. října. Třetí zasedání konference skončilo po půlnoci 30. září přijetím konečné formulace usnesení. Poté dohodu stvrdili svými podpisy všichni představitelé zúčastněných mocností a Mnichovská dohoda vstoupila v platnost.¹⁶⁰

¹⁵⁸ Věra OLIVOVÁ, *Zápas o Československo 1938*, s. 65-66.

¹⁵⁹ Václav KURAL, *Češi, Němci a mnichovská křižovatka*, s. 148.

¹⁶⁰ Věra OLIVOVÁ, *Zápas...*, s. 67-68.

6.2 První říjnové dny v Úpici po podpisu mnichovského diktátu

6.2.1 Bezprostřední reakce úpických občanů na Mnichov a intervence delegace v Praze

Po podpisu Mnichovského diktátu se zdálo, že nečinnost vlády a prezidenta Beneše ochromí celý národ. Když se první zvěsti o podpisu Mnichovské dohody začaly nést městem a dosáhly i okrajových dělnických úpických čtvrtí, začali rychle přicházet k městskému úřadu nejen jednotlivci, ale také celé skupiny občanů. Nikdo nechtěl věřit poplašným zprávám. Okno městského úřadu bylo otevřeno, odkud bylo slyšet vysílání úředního radiopřijímače.¹⁶¹ Občané si chtěli ověřit informace týkající se Mnichova, proto se přímo pod okny začal srocovat dav zvědavců, který za velice krátkou dobu zaplnil chodníky a přilehlou vozovku. Všichni poslouchali vládního hlasatele ministra spravedlnosti Ivana Dérera, který ve svém projevu pronesl: „*Po mnichovském diktátu je pro náš stát neúnosný boj pouze po boku Sovětského svazu, protože by republika v očích Západu byla považována za pobočku bolševismu.*“ Dérerova slova vyvolala mezi posluchači před městským úřadem velkou vlnu nevole a odporu. Z houfu mladých lidí, kteří si počínali nejbouřlivěji, se začal ozývat mohutný výkřik: „*Prodali nám republiku, že se báli bolševiků!*“ Heslo bylo skandováno ještě několikrát a všichni cítili, že by bylo potřeba dát svou nevoli s tímto rozhodnutím najevo a nemělo by zůstat jen u místního vzdoru a protestu. Shluk lidí neměl svého oficiální vůdce a dav jednal zcela spontánně. Náměstek starosty František Janíček, který měl toho večera na úřadě službu, dostal strach z případného neuváženého počínání místních občanů, proto chtěl dalšímu poslechu zamezit přesunem radiopřijímače do jiné kanceláře městského úřadu.¹⁶² Jeho krok však demonstranty rozčílil a jeden z nich dokonce náměstka od přijímače odstrčil a sám se ho ujal. Za této situace padl mezi protestujícími další návrh, aby se ještě téhož večera svolal tábor lidu, kde by bylo rozhodnuto o dalším postupu. Demonstranti se poté rozešli dvěma směry do dělnických předměstí. Snažili se vyburcovat další občany k účasti na protestním shromáždění. Ulicemi se ozývalo heslo: „*Rozkrádaj nám republiku, nesmíš ležet na slamníku. Pojd'te ven, tábor chcem!*“ Skutečně se podařilo zmobilizovat místní občany napříč politickým spektrem. I obecní policie si v této situaci počínala bezradně, protože nevěděla, jak s těmito živelnými demonstracemi naložit. Zda by je měla považovat za přestupek rušení nočního klidu nebo zůstat stranou a nechat událost volně

¹⁶¹ Městský rozhlas ještě v té době neexistoval a nebylo k dispozici ani žádné zesilovací zařízení.

¹⁶² Jaroslav METELKA, *Henleinovci...*, s. 192.

plynout. Když však ani místní četnictvo neprojevovalo žádnou služební horlivost, tak neprojevovala žádnou přehnanou iniciativu ani obecní policie. Noční demonstrace měly rychlý spád a přítomní se usnesli pro vyslání protestní delegace do Prahy. V noci se podařilo sehnat osobní automobil a vybrat ze svého středu své zástupce. Ti měli u Pražského hradu a v parlamentu tlumočit nesouhlas úpického lidu s kapitulací a rovněž odhodlání neustupovat Třetí říši a bojovat proti ní i bez podpory západních spojenců či Sovětského svazu.¹⁶³

Zástupci města, pánové Jan Hladík, Jaroslav Metelka, Alois Částek, Jindřich Rozkovec a Jan Havel, kteří tvořili delegaci, nakonec po různých peripetiích do Prahy v odpoledních hodinách 1. října dorazili. Nejdříve zamířili všichni společně do poslaneckého klubu KSČ, kde byli přijati generálním sekretářem Josefem Štětka. Sekretář Štětka byl ale pro neznalost přesných nařízení o záboru toho názoru, že město Úpice připadne do referenda, poněvadž dle jeho dosavadních informací se měla republika rozdělit na politické okresy.¹⁶⁴ Štětka dále vysvětlil svůj pohled na příčinu zrady západních mocností a tendenční postoj prezidenta a vlády k diktátu. Uvedl také, že vedení KSČ provedlo všechny možné kroky, aby zabránilo tomuto tragickému rozhodnutí o vydání příhraničí. Bohužel vliv strany nebyl takový, aby mohla Mnichovskou dohodu a její následky odvrátit.¹⁶⁵ Další schůzka se udála v poslanecké sněmovně u tajemníka sociálně demokratické strany dr. Bohuslava Svěráka. Jeho informace nebyly zcela přesné a aktuální. Hovořil o tom, že podle posledních plánů z Bad Godesbergu bude Soudní okres Úpice ze záboru vynechán. O konečné úpravě hranic, by měla rozhodovat delimitační komise. S nepříliš pozitivními informacemi se členové delegace jen těžko smířovali a požadovali bližší vysvětlení. Generální tajemník Svěrák proto přivolal osobního tajemníka ministra zahraničí Kamila Krofty, Eduarda Táborského, který předložil delegaci originální mapu s nově zakreslenými hranicemi Československa. Při pohledu na tuto oficiální mapu bylo patrné, že Soudní okres Úpice nepatřil do požadovaného území Třetí říše.¹⁶⁶

¹⁶³ Tamtéž, s. 193.

¹⁶⁴ SOkA Trutnov, fond AM Úpice, *Memorandum proti pokusům přičlenit úpický soudní okres k třetí říši bez plebiscitu*, inv. č. 1670, kart. 155.

¹⁶⁵ Jaroslav METELKA, *Henleinovci...*, s. 194.

¹⁶⁶ SOkA Trutnov, fond AM Úpice, *Memorandum proti pokusům přičlenit úpický soudní okres k třetí říši bez plebiscitu*, inv. č. 1670, kart. 155.

Nejdůležitější setkání ovšem proběhlo na prezidiu ministerské rady¹⁶⁷, kde deputaci přijal ministerský rada dr. František Stašek. Ten byl právníkem prezidia ministerské rady a zároveň členem delimitační komise pro konečnou úpravu hranic. Stašek výslovně prohlásil, že odevzdání území bude provedeno dle soudních okresů, což mělo být jeho jménem tlumočeno i občanům města Úpice. Další jednání proběhlo na ministerstvu vnitra, kde členy delegace přijal dr. Zdeněk Ptáčník. Ten během společné schůzky telefonoval přímo s ministrem vnitra Janem Černým, který potvrdil informaci, že území by se měla předávat v hranicích celých soudních okresů. Následně se celá delegace odebrala znovu zpět do poslanecké sněmovny. V klubu lidovců se setkali s generálním sekretářem, poslancem dr. Vladimírem Červenkou a místopředsedou poslanecké sněmovny poslancem Václavem Koškem. Ti všechny přítomné ujistili, že stále probíhají různá jednání o definitivní podobě pravidel předání území. Jedním z klíčových bodů byl i ten, kdy se nemělo přihlížet na soudní okresy, ale pouze na jednotlivé obce. Úpická delegace přijela do Prahy úplně první a snažila se intervenovat u kompetentních úředníků nebo politiků, kterým při této příležitosti předala své představy a přehledy o novém uspořádání Politického okresu Trutnov, potažmo Soudního okresu Úpice.¹⁶⁸ Na Hrad se ovšem úpičtí delegáti vůbec nedostali, protože vojsko uzavřelo všechny přístupy k hlavě státu. Informace získané od poslanců, tajemníků a sekretářů stran byly dosti nepřehledné a zmatečné. Členové delegace měli při zpáteční cestě do Úpice pochmurné a neutříděné myšlenky. Ve všech zůstával pocit zmaru, protože si všichni uvědomovali vážnost situace a bezmoc. Následující kroky nemohl nikdo z nich ovlivnit, ale stále doufali, že zábor pohraničí nepostihne celé soudní okresy. Většinově české město Úpice by poté mělo zůstat součástí Československa.¹⁶⁹

Na den 1. října v 10 hodin dopoledne byl také naplánován další protestní tábor. Lidé nechtěli čekat, protože tušili, že se v tomto okamžiku hrálo o osud celého Úpicka. Od brzkých ranních hodin se celé zástupy občanů srocovali ve městě. Mimořádné shromáždění na úpickém náměstí Tomáše Garigua Masaryka zahájil starostův náměstek,

¹⁶⁷ Prezidium ministerské rady vzniklo po zřízení Československé republiky v roce 1918, když byla zřízena vláda a ministerstva. Bylo ustanoveno proto, aby byla zaručena jednotnost nejvyššího a ústředního vedení státní správy a kolegiálnost rozhodování vlády.

¹⁶⁸ SOkA Trutnov, fond AM Úpice, *Memorandum proti pokusům přičlenit úpický soudní okres k třetí říši bez plebiscitu*, inv. č. 1670, kart. 155.

¹⁶⁹ Jaroslav METELKA, *Henleinovci...*, s. 194.

katecheta a zástupce ČSL František Janíček.¹⁷⁰ V jeho projevu zaznělo jasné odhodlání pro obranu země. Když chtěl demonstranty uklidnit slovy o křesťanské pokoře, tak mu bylo rázně odpovězeno: „*Nechceme brečet, chceme se bránit! Benešův plán je znám, lid je zaprodán!*“¹⁷¹ Ve večerních hodinách se vrátila do Úpice delegace z Prahy. K jejímu uvítání se ovšem sešla jen hrstka místních občanů, protože z denního vysílání rádia bylo zřejmé, že není v silách občanů Československa odvrátit kapitulaci. Jeden z členů deputace, komunista Jindřich Rozkovec, podal sročeným občanům před městským úřadem stručnou zprávu o průběhu všech jednání. Poté se všichni rozešli do svých domovů.¹⁷²

6.2.2 Zprávy o možném záboru a memorandum pro zachování Soudního okresu Úpice

Mimořádná zpráva dorazila do Úpice 5. října okolo 16. hodiny odpoledne, kdy telefonoval členům městské rady poslanec Československé strany národně socialistické Josef Stejskal z Náchoda. Předal jim zprávu, že Úpice je ohrožena případným záboru a vyzval vedení města, aby se okamžitě dostavilo do Náchoda. Po projednání získané informace členové městské rady, zástupci celého Soudního okresu Úpice a majitelé místních průmyslových podniků odjeli společně do Národního domu v Náchodě, kde je informoval o vývoji situace poslanec Stejskal. Doporučil jim, aby podle vzoru města Dvora Králové nad Labem zvážili vypracování memoranda s mapou národnostního osídlení Úpicka, ve kterém budou shrnuty argumenty pro zachování Soudního okresu Úpice a neprodleně ho zašlou Ministerstvu zahraničních věcí v Praze. Do pozdních nočních hodin bylo memorandum na radnici zpracováváno a neprodleně zasláno na ministerstvo zahraničí.¹⁷³

Třetí říše ale neměla mít na území Soudního okresu Úpice nárok. Záboru se měly týkat ty oblasti, ve kterých žilo více než 50% Němců podle sčítání lidu z roku 1910. Úpicko nebylo ani sporným územím, kde se podle Hitlerova memoranda z Bad Godesbergu mělo konat referendum o připojení k Německu.¹⁷⁴ V memorandu byl tak městskou radou předem zamítnut jakýkoliv pokus přičlenit úpický soudní okres k Třetí říši. Většina populace Soudního okresu Úpice byla české národnosti, kdežto německá menšina dosahovala pouze

¹⁷⁰ Tamtéž, s. 193.

¹⁷¹ Archiv Městského muzea a galerie J. W. Mezerové Úpice, *Jaroslav Metelka – Kronika města Úpice 1938*, s. 7.

¹⁷² Jaroslav METELKA, *Henleinovci...*, s. 194.

¹⁷³ SOkA Trutnov, fond AM Úpice, *Memorandum proti pokusům přičlenit úpický soudní okres k třetí říši bez plebiscitu*, inv. č. 1670, kart. 155.

¹⁷⁴ Zdeněk Kárník, *Malé...*, s. 369.

několika jednotek procent.¹⁷⁵ Městská rada také zmiňovala, že úpický soudní okres je jediným okresem z území Politického okresu Trutnov s převážným počtem českého obyvatelstva, který navíc sousedí s převážně českými Soudními okresy Náchod a Česká Skalice. Komunikační síť mezi těmito soudními okresy nezasahuje nikde území, které obývalo německé obyvatelstvo. Dalším argumentem pro zachování Úpicka představovala důležitost zdejšího textilního průmyslu, jehož dobře prosperující továrny měly nepopíratelný národohospodářský význam pro celé Československo.¹⁷⁶ Vedle průmyslových podniků byla také vyzdvihnuta důležitost kamenouhelné pánve, kde hospodařila Svatoňovická báňská společnost zásobující úpické obyvatelstvo a průmyslové podniky topivem a pohonnými látkami. Z výše uvedených důvodů městská rada požádala ministerstvo zahraničí o pokračování vyjednávání s Třetí říší, aby Soudní okres Úpice jako ryze český zůstal na území Československé republiky. Pod memorandem byli podepsáni průmyslníci Richard Morawetz a Jan Havel, živnostník Emil Kadaník, náměstkové starosty Václav J. Ehl a František Janeček a za dělnictvo Jindřich Rozkovec a Jaroslav Metelka.¹⁷⁷

Následujícího dne 6. října odjeli zástupci města, reprezentováni panem Hladíkem, Pinkavou, Jizbou a za místní průmyslníky pan Havel znovu do Prahy. Na příslušných úřadech chtěli v zájmu města i celého Soudního okresu Úpice vyjednávat o tehdejší situaci v pohraničí. Po příjezdu ihned delegace navštívila úpického rodáka a průmyslníka Richarda Morawetze, kterého informovala o situaci kolem memoranda a možném záboru. Morawetzovi byla také předána národnostní mapa za účelem intervence na Československém vyslanectví v Londýně, kam ještě v týž den 11. hodin dopoledne odletěl.¹⁷⁸

Memorandum zaslané z Úpice se na ministerstvu zahraničí dostalo do rukou vrchnímu odborovému radovi Rudolfu Brabcovi, který dokument neprodleně odeslal leteckou poštou

¹⁷⁵ V Soudním okrese Úpice bylo v roce 1938 evidováno pouze 521 obyvatel německé národnosti, což bylo 3,5%. Velkou část z oněch 3,5% tvořili německé děti, které byly poslány do českých škol, aby se naučili česky. Nejednalo se tedy ani o trvale usedlé obyvatele.

¹⁷⁶ Úpické přádelny lnu a juty byly téměř jediné, které v okleštěné republice zbývaly pro zpracování surovin a polotovarů, aby se tyto polotovary nemusely v budoucnu dovážet. Výrobky zdejšího textilního průmyslu byly nepostradatelnou potřebou jak pro celek republiky, tak i pro vývoz, protože se těšily oblibě v celém světě.

¹⁷⁷ SOkA Trutnov, fond AM Úpice, *Memorandum proti pokusům přičlenit úpický soudní okres k třetí říši bez plebiscitu*, inv. č. 1670, kart. 155.

¹⁷⁸ SOkA Trutnov, fond AM Úpice, *Memorandum proti pokusům přičlenit úpický soudní okres k třetí říši bez plebiscitu*, inv. č. 1670, kart. 155.

na Československé velvyslanectví v Berlíně a k delimitační komisi v Berlíně. Ještě odpoledne 6. října v cca 15. hodin sdělil úpické delegaci ministerský rada František Stašek výsledek berlínských jednání. Ty dopadly nad očekávání pozitivně, protože město i Soudní okres Úpice zůstaly nadále v Československé republice. Ve stejný den navštívili vyslaní zástupci ještě ministerstvo vnitra, kde projednávali záležitosti týkající se přemístění státních a finančních úřadů z Trutnova do Úpice. O celé záležitosti jednal příslušný sekční šéf na ministerstvu, který přítomné ujistil, že jestliže zůstane Úpice na území Československé republiky, tak se stane sídelním městem finančních a státních úřadů.¹⁷⁹

6.3 Zábor Politického okresu Trutnov a jeho důsledky pro Úpici

Pohraniční území tzv. Sudet mělo být Třetí říši odstoupeno v tzv. pěti záborových pásmech od 1. do 10. října 1938. O nových hranicích se vyjednávalo ze dne na den a neustále se musely přepracovávat všechny plány. Celý týden po „Mnichovu“ setrvala ještě československá armáda ve svých obranných postaveních na hřebenech Rýchor, Krkonoš a Jestřebích hor. V pátek 7. října opouštěly dle dohody poslední vojenské jednotky tuto oblast. Následujícího dne 8. října překročily československé hranice v úseku Krkonoš a Trutnovska jednotky 3. divize III. armádního sboru wehrmacht pod vedením generálporučíka Waltera Petzela.¹⁸⁰ Politický okres Trutnov spadl do poslední a vůbec svým rozsahem největší etapy záboru, která byla prováděna mezi 8. až 10. říjnem. Celkově z tohoto politického okresu spadalo do záboru 59 měst a obcí. Jen 12 obcí ze Soudního okresu Úpice včetně samotného města zůstalo i nadále na území okleštěné Československé republiky.¹⁸¹ Nová hranice tohoto soudního okresu se po zabrání Sudet vinula od Maršova po cestě nad písničkou u lesa Svobodného¹⁸², odtud vedla po hranicích Úpice a Radče přes vrch Velbaba. Dále pokračovala za obec Suchovršice a přes Adamov. Poté vedla podél železničního tunelu k Starému Sedloňovu, k dolu u Buku ve Velkých Svatoňovicích a potom hřebenem Jestřebích hor k obci Odolov a dál nad vesnici Bohdašín a ke Stárkovu.¹⁸³

¹⁷⁹ SOkA Trutnov, fond AM Úpice, *Memorandum proti pokusům přičlenit úpický soudní okres k třetí říši bez plebiscitu*, inv. č. 1670, kart. 155.

¹⁸⁰ Archiv Městského muzea a galerie J. W. Mezerové Úpice, *podsbírka Historica*, nezinventarizováno.

¹⁸¹ Ota HOLUB, *Krkonoše 1938...*, s. 82.

¹⁸² Svobodné je osada, která se nachází mezi obcemi Havlovice a Libňatov.

¹⁸³ Antonín KUBÍČEK, *Historie...*, s. 10.

Jednotky německého wehrmachtu se neustále pokoušely o překročení provizorních hranic. Obsazením sousední úpické obce Suchovršice 9. října se vytvořila hraniční závora na silnici mezi německou obcí Radeč a českým městem Úpice. Tato závora byla velmi důležitá, protože skrze ní procházela přímá hraniční „čára“ oddělující Československo od postoupených hraničních území spravovaných Třetí říší. Úpice se tak stala hraničním městem. Do samotné Úpice dorazila německá armáda v noci z neděle na pondělí 10. října s cílem nárokovat si „další“ území. Jelikož se jednalo stále o území Československa, tak se němečtí vojáci museli stáhnout za demarkační čáru do části obce Suchovršice nazývané Lhotka.¹⁸⁴ Podle zápisu v pamětní knize Četnické stanice v Úpici se ve dnech záboru, kdy byla armáda Třetí říše přímo ve městě a okolních obcích, chovali Němci žijící v Úpici velmi arogantně. Cítili totiž za sebou ochranu německého vojska, které mělo pod svou správou v podstatě celé pohraničí severovýchodních Čech.¹⁸⁵

Ještě před příchodem wehrmachtu do trutnovského okresu stihlo Ministerstvo školství a národní osvěty dne 4. října rozhodnout o přestěhování Českého reálného gymnázia z Trutnova do Úpice.¹⁸⁶ Po dohodě úpické městské rady, místní školní rady a zdejší správy školy se vyhradilo trutnovskému gymnáziu celé křídlo Masarykovy obecné školy na Lánech. Stěhování gymnázia z Trutnova do budovy Masarykovy obecné školy začalo 5. října a dnem a nocí se na něm podíleli úpičtí občané, studenti, skauti, vojáci trutnovské posádky i členové nejrůznějších spolků. Celé stěhování gymnázia bylo dokončeno před polednem v sobotu 8. října. Pravidelné vyučování v gymnáziu pak začalo 13. října a bylo přerušeno pouze na jediný den 17. října, kdy byl stěhován nábytek.¹⁸⁷

Město Úpice postihla celá řada zejména hospodářských důsledků, které souvisely přímo s obsazením nejbližšího území v okolí města. Tyto problémy byly projednány na mimořádné poradě o nejzávažnějších hospodářských důsledcích pro celý region, které se 12. října zúčastnili starosta Bohumil Vykus, tajemník Josef Mlejnek, továrník Jan Havel a dr. Stanislav Šolta z Obchodní a živnostenské komory v Hradci Králové. Jedním z nejzávažnějších problémů, který se musel vyřešit, bylo zajištění zásobování obyvatelstva pitnou vodou. Původní městský vodovod se totiž nacházel v katastrálním území obce Radeč,

¹⁸⁴ Antonín KUBÍČEK – Monika VOLESKÁ, *Osudy...*, s. 166.

¹⁸⁵ SOkA Trutnov, fond Četnická stanice Úpice 1918-1948, *Zápis v pamětní knize*, nezinventarizováno.

¹⁸⁶ Monika VOLESKÁ – Antonín KUBÍČEK, *Osudy...*, s. 166.

¹⁸⁷ SOkA Trutnov, fond 2. národní škola Úpice, *Školní kronika Masarykovy obecné školy II. obvodu v Úpici 1932 – 1940*, inv. č. p1, kn. č. 1., s. 114.

kteřou obsadila německá vojska. Nedostatečným zásobováním vodou kromě občanů nejvíce trpěly úpické průmyslové textilní továrny. Na území odstoupeném Německu se nacházely černouhelné Svatoňovické doly, z čehož vyplýval nedostatek uhlí pro úpický průmysl i celý region. Další z projednávaných věcí byl absolutní nedostatek pohonných hmot ve městě a výpovědi nájemních smluv z úpických autobusových garáží ze strany Ředitelství státních drah v Hradci Králové. Jelikož bylo do Úpice přestěhováno trutnovské gymnázium, do kterého dojíždělo denně 90 žáků z Náchoda a Červeného Kostelce, musela být v co nejkratší možné době vyřešena otázka přímého autobusového spojení z těchto míst. Do města se přestěhovalo z Trutnova rovněž oddělení tamní rodinné školy, kterou denně navštěvovalo 150 žákyň z Úpice, Rtně v Podrkonošší a blízkého okolí. Na poradě se projednalo přenesení veřejné podpory, kterou dostávala trutnovská škola, na školu úpickou. Odstoupení většiny území z Politického okresu Trutnov také zapříčinilo přenesení pobočky Berní správy z Trutnova nejprve do Červeného Kostelce a poté do Úpice, jakožto nového centra některých úřadů. Do Malých Svatoňovic se také přemístil inspektorát finanční stráže, ačkoliv vším právem náležel k Úpici, a to zejména z hospodářských důvodů. Jedním z posledních zásadních bodů společné schůze byla otázka dokončení silničních úprav na tratích Batňovice – Rtně a Úpice – Havlovice. Dr. Šolta z Obchodní a živnostenské komory v Hradci Králové také upozornil představitele města na nové vládní nařízení o zřizování nových podniků a nabídl součinnost komory v případech vyloučení nebo přesídlení podniků.¹⁸⁸

Úpického soudního okresu a samotného města se dotkla vlivem větší části záboru Politického okresu Trutnov také významná správní změna, kdy bylo toto území dle vládního nařízení z 14. října vyjmutο z působnosti Politického okresu Trutnova a přičleněno k převážně českému Politickému okresu Náchod. Důsledkem této správní změny rozhodlo presidium Zemského finančního ředitelství v Praze výnosem ze dne 25. října 1938 o přeřazení města Úpice z obvodu Katastrálního měřického úřadu v Trutnově do obvodu Katastrálního měřického úřadu v Náchodě.¹⁸⁹

6.3.1 Velký příliv uprchlíků do města

Jedním z nejdramatičtějších důsledků záboru Politického okresu Trutnov byl masivní příliv uprchlíků. Českoslovenští občané a antifašisté se nekoordinovaně začali přemísťovat

¹⁸⁸ SOkA Trutnov, fond AM Úpice, *Postoupení Sudet Německu – dopady na město*, inv. č. 1672, kart. 155.

¹⁸⁹ SOkA Trutnov, fond AM Úpice, *Katastrální záležitosti*, inv. č. 1569, kart. 146.

vlakem ze zabraného území Trutnovska¹⁹⁰ do Úpice, která měla zůstat nadále českým městem. Již v polovině října roku 1938 bylo několik rodin uprchlíků, převážně z elektrárny v Trutnově – Poříčí, nastěhováno do části budovy Masarykovy obecné školy na Lánech.¹⁹¹ Někteří příchozí našli útočiště také v soukromých bytech úpických občanů nebo putovali dále do vnitrozemí. Proud obyvatel mířících do Úpice byl ovšem tak značný, že radní se starostou Bohumilem Vykusem se museli zabývat otázkou jejich ubytování a stravování.¹⁹² Městská rada požádala výbor úpického spolku „Úpavan“ o poskytnutí příspěvku pro uprchlíky, který se na své schůzi dne 19. října usnesl pro tento účel věnovat 500 Kč.¹⁹³ Tato částka byla ovšem zanedbatelná, a proto rada vydala dne 22. října zvláštní výzvu o pomoc k veřejnosti a sama založila sociální výbor pro uprchlíky.¹⁹⁴

Kvůli okupaci území trutnovského okresu říšskoněmeckým vojskem a dále zrušením Okresního úřadu v Trutnově byla státními úřady zastavena podpůrná akce pro nezaměstnané osoby ve zbytku tohoto okresu. Úpice byla navíc vládním nařízením ze dne 14. října přičleněna k Politickému okresu Náchod. Souhrou všech těchto událostí se ocitly nezaměstnané osoby ze Soudního okresu Úpice v zoufalé situaci, protože obce neměly dostatek finančních prostředků na poskytnutí pomoci. Tato nepříjemná situace dolehla největší měrou právě na Úpici, která byla výrazným průmyslovým městem. V říjnu 1938 bylo ve městě 2150 střídavě a 370 trvale nezaměstnaných odkázaných na finanční podporu ze strany obce nebo státních orgánů. Vedle tohoto počtu nezaměstnaných se do Úpice stahovalo koncem října a začátkem listopadu z okupovaných oblastí další velké množství uprchlíků, o které se staralo město ve spolupráci s místní odbočkou čsl. Červeného kříže a jinými dobročinnými organizacemi. Pro celkem 90 dospělých osob a 56 dětí se podařilo zajistit obědy a večeře v tzv. hromadných vývařovnách. Finanční náklady na toto stravování činily na 5 000 Kč týdně a ve městě se rapidně zhoršovala ekonomická situace, protože

¹⁹⁰ Celé trutnovské vlakové nádraží bylo ve dnech záboru přecpáno utíkajícími rodinami a jen díky obětavosti českých železničářů nezůstaly tyto rodiny na pospas henleinovskému teroru, který ihned po příchodu wehrmachtu v Trutnově panoval.

¹⁹¹ SOKA Trutnov, fond 2. národní škola Úpice, *Školní kronika Masarykovy obecné školy II. obvodu v Úpici 1932 – 1940*, s. 113.

¹⁹² Antonín KUBÍČEK – Monika VOLESKÁ, *Osudy...*, s. 165-166.

¹⁹³ SOKA Trutnov, fond AM Úpice, *Pomoc uprchlíkům z okupovaného území*, inv. č. 1534, kart. 143.

¹⁹⁴ Archiv Městského muzea a galerie J. W. Mezerové Úpice, *Jaroslav Metelka – Kronika města Úpice 1938*, s. 8.

dotace nebo podpora ze strany státních úřadů nebyla žádná. Velký problém pro město představovalo také zajištění ubytování uprchlíků, kteří neměli finanční prostředky na platbu nájemného. Soukromníci z řad občanů města, kteří tyto prostory vlastnili, se dožadovali vystěhování těchto osob za pomoci strážníků.

Sociální situace se ve městě každým okamžikem zhoršovala a i z těchto důvodů bylo zapotřebí okamžité pomoci ze strany československých státních úřadů. Městská rada se rozhodla 7. listopadu odeslat Ministerstvu sociální péče v Praze žádost o urychlené přidělení poukázek na státní stravovací akci a o pomoc uprchlíkům z okupovaného území.¹⁹⁵ Obdobné žádosti posílala na Ministerstvo sociální péče i ostatní města z českého pohraničí. Celou touto problematikou se musela zabývat vláda Československé republiky, která vydala z podnětu Ministerstva sociální péče rozhodnutí o vytvoření zvláštního komitétu s názvem „Výbor pro pomoc uprchlíkům“ pro správu a rozdělování prostředků na pomoc uprchlíkům z obsazeného území. Tento organizační výbor metodicky a organizačně zajišťovalo ministerstvo vnitra, které stanovilo, že veřejné sbírky budou na pomoc uprchlíkům prováděny pouze jeho prostřednictvím nebo na základě výnosu Ministerstva vnitra Československé republiky ze dne 7. listopadu 1938. Žádosti o věcné a finanční přiděly se podávaly pouze kanceláři „Výboru pro pomoc uprchlíkům“, která se nacházela na Praze 6 v ulici Neklanova 34. Finanční prostředky měli pravomoc rozdělovat výhradně okresní hejtmani, na základě předložených podkladů s výkazy skutečných potřeb.¹⁹⁶ V rámci „Výboru pro pomoc uprchlíkům“ byly ustanoveny zvláštní kontrolní komise v jednotlivých okresech. Hlavní činností každé komise byla revize výkonu dobrovolnické péče o uprchlíky a kontrola řádného využívání hmotných a finančních prostředků ze zřízeného účtu pro „Pomoc uprchlíkům.“¹⁹⁷

6.4 Práce delimitační komise a činnost městského zastupitelstva do konce roku 1938

Dne 12. listopadu vydal Městský úřad v Úpici vyhlášku o určení státních hranic podél demarkační čáry, ve které bylo oznámeno, že v nejbližších dnech zahájí v obvodu Politického okresu Náchod a zbytcích okresů Trutnov a Broumov práci delimitační komise.

¹⁹⁵ SOkA Trutnov, fond AM Úpice, *Pomoc uprchlíkům z okupovaného území*, inv. č. 1534, kart. 143.

¹⁹⁶ Tyto výkazy sestavil sám hejtman nebo byly vypracovány dobrovolnými organizacemi a poté předloženy okresnímu hejtmanovi.

¹⁹⁷ SOkA Trutnov, fond AM Úpice, *Pomoc uprchlíkům z okupovaného území*, inv. č. 1534, kart. 143.

Pod vyhláškou byl podepsán sám starosta Bohumil Vykus a ve výnosu podotknul, že práce komise je krajně důležitá a zodpovědná, poněvadž má rozhodnout o definitivní podobě státní hranice mezi Československou republikou a Třetí říší. Všechny podklady měly být nejpodrobněji připraveny, aby se vlastní jednání komise nijak neprodlužovalo. Každý občan nebo vlastník nemovitosti na dotčeném území mohl vznést svůj požadavek k přesnému vytyčení státních hranic. Městské a obecní úřady v Politickém okrese Náchod dostaly oběžník s výzvou, aby okresnímu úřadu vyčíslily a sepsaly všechny škody způsobené odstoupením území Třetí říši, kterou obec i jednotlivci okupací utrpěli.¹⁹⁸ Občané, jichž se toto týkalo, měli ohlásit tyto újmy do středy 16. listopadu u Městského úřadu v Úpici.¹⁹⁹

Konečná jednání o územních úpravách okupovaného pohraničí mezi vládami Třetí říše a Československa probíhaly v Berlíně dne 20. listopadu 1938. Následujícího dne byly tyto úmluvy i formálně potvrzeny mezinárodní komisí. Československu bylo navráceno 34 obcí a osad, které byly předtím neoprávněně obsazeny německou armádou. Naopak z Československé republiky bylo při dodatečném záboru přičleněno k Německu 127 obcí. Tyto změny měly vliv na rozlohu a počet obcí Soudního okresu Úpice, kdy se do soudního okresu navrátily dříve zabrané obce Suchovršice a Odolov. Dodatečnou korekcí hranic ovšem úpický soudní okres ztratil vesnici Starý Sedloňov.²⁰⁰

Činnost městského zastupitelstva ke konci roku 1938 upadala. Nebylo výjimkou, že se jednání pravidelně konala s přizvanými náhradníky za přítomnosti sotva dvou třetin členů z celkového počtu 36. Charakteristickým rysem práce městského zastupitelstva byla naprostá nepolitická a věnování se drobným záležitostem města. Z tohoto důvodu schůze netrvaly nikdy déle než hodinu.²⁰¹ Důkazem je schůze konaná 9. prosince od 8 hodin večer v městské zasedací síni. Program tvořily méně významné záležitosti, jako např. čtení a schválení protokolu o schůzi ze dne 28. října, žádost nadstrážmistra Karla Ševce o přeložení do důchodu, návrh na podání odvolání proti výměru Okresního úřadu v Náchodě o zrušení usnesení místního zastupitelstva na resystemizaci služebního inspektora nebo odvolání proti předpisu obecních poplatků Karla Falty za používání obecních stok a Vladimíra Linharta

¹⁹⁸ Jednalo se o újmy ve věcech komunikačních, školských, hospodářských, zemědělských a osobních.

¹⁹⁹ SOkA Trutnov, fond AM Úpice, *Určení státních hranic podél demarkační čáry (vyhláška)*, inv. č. 1671, kart. 155.

²⁰⁰ Jaroslav METELKA, *Henleinovci...*, s. 213.

²⁰¹ Archiv Městského muzea a galerie J. W. Mezerové Úpice, *Jaroslav Metelka – Kronika města Úpice 1938*, s. 9.

za používání veřejného statku. Z dalších bodů se projednal návrh na odpis nedobytných poplatků za používání veřejného statku Stanislavu Prouzovi a Antonínu Bolkovcovi. Posledním bodem byl návrh starosty Bohumila Vykuse na vyvolání usnesení o mimořádných opatřeních bytové péče.²⁰²

²⁰² SOKA Trutnov, fond AM Úpice, *Pozvánky na schůze městského zastupitelstva 1937-1939*, inv. č. 1324, kart. 103.

ZÁVĚR

Cílem této bakalářské práce bylo popsat vývoj města Úpice mezi lety 1935 – 1938 s přihlédnutím k nejdůležitějším správním, politickým a společenským událostem, které město v dané době ovlivnily. Úpice bylo specifickým regionem v rámci pohraničí severovýchodních Čech, protože zde žilo převážně české obyvatelstvo. Výjimku tvořila pouze obec Radeč s převážně německými občany, která s Úpicí přímo sousedila.

Ve volbách do Národního shromáždění, které proběhly 19. května 1935, zvítězila v Úpici i v celém regionu Československá strana národně socialistická. Dokázala si tak upevnit své výsadní postavení ve městě v rámci politického života. Město v roce 1935 doplácelo na neúměrné zvyšování cen a vrůstající nezaměstnanost. Dne 14. října se shromáždilo téměř 6000 lidí k velkému protestu na úpickém náměstí proti všeobecné drahotě. Z důvodu soustavného zbrojení Třetí říše také došlo v tomto roce k vytvoření polovojenské organizace Národní gardy č. 49 města Úpice.

Zlomovým momentem pro vývoj města se staly komunální volby, které Ministerstvo vnitra Československé republiky naplánovalo na 7. června roku 1936. Město od roku 1934 řídil okresním hejtmanem jmenovaný vládní komisař Josef Novotný, který byl nucen zvyšovat přírážky k daním kvůli složité finanční situaci města. Z červnových voleb si mnoho občanů slibovalo změnu kurzu a lidštější přístup radnice. Nové městské zastupitelstvo na svém ustavujícím zasedání zvolilo novým starostou ředitele Okresní nemocenské pojišťovny v Úpici a člena Československé strany národně socialistické Bohumila Vykuse. V roce 1936 se také začal stupňovat nátlak na Československou republiku ze strany Třetí říše a jejich „pomocníků“ z SdP. Na tuto situaci zareagovali i představitelé města, kteří ustanovili „Místní akční výbor“ na ochranu míru a kolektivní bezpečnosti, jehož předsedou se stal katecheta Antonín Kocián.

V roce 1937 došlo v Úpici ke stávce horníků ze Svatoňovické báňské společnosti, kteří byli nespokojeni se svými pracovními podmínkami, a za jejichž práva se postavili i úpičtí dělníci. Město zasáhla v témže roce i velice smutná zpráva, protože došlo k úmrtí prezidenta Tomáše Garigua Masaryka, který byl od své návštěvy v Úpici roku 1926 mezi obyvatelstvem velice oblíben. Jeho památku se město rozhodlo uctít výstavbou pomníku, na jehož výstavbu bylo ustanoveno kuratorium v čele s továrníkem Františkem Morawetzem.

Nejvíce se ve své práci věnuji roku 1938, zejména září roku 1938 a Mnichovské dohodě, která měla pro město mnoho důsledků. Úpice patřila do 34. hraniční oblasti s krycím názvem „Bořivoj“ a působil zde I. prapor 22. pěšího pluku. Podpis Mnichovské dohody 30. září způsobil mezi místními občany velký rozruch, a proto se rozhodli uspořádat ještě téhož dne ve večerních a nočních hodinách demonstraci. Druhý den 1. října odjela na popud místních obyvatel delegace do Prahy, aby zjistila nové hranice a intervenovala u vlády proti podpisu Mnichovského diktátu. 5. října dorazila do Úpice zpráva, že je město ohroženo referendem a má být připojeno ke Třetí říši. Zástupci města se proto rozhodli zaslat vládě memorandum za zachování Soudního okresu Úpice. Do Prahy byla 6. října vyslána další delegace, která se zde dozvěděla, že berlínské porady dopadly ve prospěch města a Soudní okres Úpice zůstává zachován. Politický okres Trutnov, kam náležela i Úpice, patřil do poslední etapy záboru, která probíhala ve dnech 8. – 10. října. Úpice se stala hraničním městem mezi Československem a Třetí říši. Hraniční závora byla vytvořena mezi českou Úpici a sousední Radčí, která náležela do říše. Vlivem tohoto rozdělení nastal velký příliv českých uprchlíků ze zabraných území Trutnovska do Úpice a tuto situaci musela řešit i městská rada. Úpice byla vyňata z působnosti Politického okresu Trutnov a přičleněna do Politického okresu Náchod. Město postihly i hospodářské důsledky, zejména nedostatek uhlí ze zabraných svatoňovických dolů.

Na tuto práci lze vhodně navázat tématem Úpicka v období druhé světové války, tedy mezi lety 1939 – 1945. Dostatek archivního materiálu se nachází ve Státním okresním archivu Trutnov ve fondu Archivu města Úpice 1593 – 1945, a také v Muzeu a galerii J. W. Mezerové v Úpici, kde je velké množství neuspořádaných informací, uložených v podsбірce Historica. V Úpickém muzeu se nachází také velké množství fotografického materiálu zachycující druhou světovou válku. Jedinou překážkou se může jevit absence kronikářských záznamů Viléma Schreiberova z roku 1939. Schreiberova kronika ovšem pokračuje od listopadu roku 1940 do května roku 1943, kdy zápisy končí. Tato kronika je dochována v SOKA Trutnov jako kn. č. 5, Kronika města Úpice 1940 – 1943 a je součástí fondu AM Úpice.

SEZNAM PRAMENŮ A LITERATURY

Prameny

Státní okresní archiv Trutnov, fond Archiv města Úpice 1593 – 1945, *Vilém Schreiber – Paměti města Úpice 1918 – 1931*, inv. č. 13, kn. č. 2, 616 s.

Státní okresní archiv Trutnov, fond Archiv města Úpice 1593 – 1945, *Vilém Schreiber – Paměti města Úpice 1931 – 1936*, inv. č. 14, kn. č. 3, 614 s.

Státní okresní archiv Trutnov, fond Archiv města Úpice 1593 – 1945, *Vilém Schreiber – Paměti města Úpice 1937 – 1939*, inv. č. 15, kn. č. 4, 93 s.

Státní okresní archiv Trutnov, fond 2. národní škola Úpice, *Školní kronika Masarykovy obecné školy II. obvodu v Úpici 1932 – 1940*, inv. č. p1, kn. č. 1.

Státní okresní archiv Trutnov, fond Archiv města Úpice 1593 – 1945, kart. 103, 143, 146, 150 – 151, 155.

Státní okresní archiv Trutnov, fond Četnická stanice Úpice 1918-1948, nezinventarizováno.

Státní okresní archiv Trutnov, Archiv města Trutnov 1401-1945 II. (dodatek), kart. 63.

Archiv Městského muzea a galerie J. W. Mezerové Úpice, *Jaroslav Metelka – Kronika města Úpice 1938*.

Archiv Městského muzea a galerie J. W. Mezerové Úpice, *podsbírka Historica*, nezinventarizováno.

Vojenský ústřední archiv Praha, fond 22. pěšího pluku, nezinventarizováno.

Tištěné prameny

Úpické noviny, ročník 2018.

Literatura

HOLDÍK, Otakar, *Zákon o organisaci politické správy*, Praha 1936, 504 s.

HOLUB, Ota, *Krkonoše 1938. Vojensko – politická situace v Krkonoších a jejich podhůří*, Hradec Králové 1966, 107 s.

KÁRNÍK, Zdeněk, *Malé dějiny československé (1867-1939)*, Praha 2008, 502 s.

KÁRNÍK, Zdeněk, *Výsledky posledních parlamentních voleb První republiky z 19. května 1935 v severovýchodních Čechách (Statistická studie)*, in: *Vladimír Wolf et Opera Corcontica : sborník příspěvků k šedesátinám Prof. PhDr. Vladimíra Wolfa*, Hradec Králové 2002, s. 186 – 198.

KUBÍČEK, Antonín, *Historie města Úpice. Stručný náčrt historie a rozvoje města od dob nejstarších až do roku 2000*, Úpice 200, 17 s.

KURAL, Václav, *Češi, Němci a Mnichovská křižovatka*, Praha 2002, 197 s.

METELKA, Jaroslav, *Dělnické hnutí na Úpicku za buržoazní republiky 1918-1938*, Trutnov 1959, 158 s.

METELKA, Jaroslav, *Henleinovci a demokraté 1935-1938. Boj proti fašismu a za obranu republiky v pohraničí severovýchodních Čech*, Trutnov 1970, 271 s.

METELKA, Jaroslav, *Osudný podzim 1938 v pohraničí severovýchodních Čech*, Hradec Králové 1973, 48 s.

METELKA, Jaroslav, *Úpice. Vlastivědný průvodce*, Trutnov 1962, 32 s.

MORELL, Sydney, *Viděl jsem ukřižování. Sudety 1938 – 1939. Svědectví anglického novináře, který byl přítom*, Brno 1995, 186 s.

OLIVOVÁ, Věra, *Zápas o Československo 1938*, Praha 1996, 74 s.

STRACHOTOVÁ, Marcela, *Deset století úpické historie: XI. – XXI. století v letopočtech*, Úpice 2005, 57 s.

VAŠATA, Ondřej, *Národní obec fašistická na Úpicku in: Krkonoše – Podkrkonoší (vlastivědný sborník)*, sv. 22., Trutnov 2016, s. 427 – 447.

VETEŠKA, Jaroslav, *Úpicko tenkrát a dnes*, Praha 2004, 144 s.

VOLESKÁ, Monika – KUBÍČEK, Antonín, *Osudy města Úpice*, Úpice 2014, 245 s.

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č. 1 Protidrahotní tábor na úpickém náměstí 14. července 1935. (**Archiv Městského muzea a galerie J. W. Mezerové Úpice**, fotografický materiál 1930 – 1939.)

Příloha č. 2 Členové Národní gardy č. 49 ustanovené v roce 1935. (**Archiv Městského muzea a galerie J. W. Mezerové Úpice**, fotografický materiál 1930 – 1939.)

Příloha č. 3 Nastoupení členové Národní gardy č. 49 (někdy mezi lety 1935 – 1937). (**Archiv Městského muzea a galerie J. W. Mezerové Úpice**, fotografický materiál 1930 – 1939.)

Příloha č. 4 Oslavy 40 ti letého trvání ČSNS v Úpici 3. – 4. dubna 1937. (**Archiv Městského muzea a galerie J. W. Mezerové Úpice**, fotografický materiál 1930 – 1939.)

Příloha č. 5 Oslavy 40 ti letého trvání ČSNS v Úpici 3. – 4. dubna 1937. (**Archiv Městského muzea a galerie J. W. Mezerové Úpice**, fotografický materiál 1930 – 1939.)

Příloha č. 6 Průvod úpických spolků při příležitosti Dne brannosti 30. května 1937. (**Archiv Městského muzea a galerie J. W. Mezerové Úpice**, fotografický materiál 1930 – 1939.)

Příloha č. 7 Tryzna na úpickém náměstí za zesnulého prezidenta TGM 17. září 1937. (**Archiv Městského muzea a galerie J. W. Mezerové Úpice**, fotografický materiál 1930 – 1939.)

Příloha č. 8 Budova úpického hotelu Beránek ve 30. letech 20. století. (**Archiv Městského muzea a galerie J. W. Mezerové Úpice**, fotografický materiál 1930 – 1939.)

Příloha č. 9 Hostinec u Mílů ve 30. letech 20. století. (**Archiv Městského muzea a galerie J. W. Mezerové Úpice**, fotografický materiál 1930 – 1939.)

Příloha č. 10 Pohled na úpické náměstí a pískovcový sloup se sochou Panny Marie. (**Archiv Městského muzea a galerie J. W. Mezerové Úpice**, fotografický materiál 1930 – 1939.)

Příloha č. 11 Budova Masarykovy obecné školy na Lánech. (**Archiv Městského muzea a galerie J. W. Mezerové Úpice**, fotografický materiál 1930 – 1939.)

Příloha č. 12 Orientační plánek města Úpice. (**Jaroslav METELKA**, *Úpice. Vlastivědný průvodce*, fotografická příloha.)

Příloha č. 13 První založená továrna v Úpici na zpracování lnu a juty (30. léta 20. století). (Jaroslav METELKA, *Dělnické hnutí na Úpicku 1918 – 1938*, seznam fotografických příloh.)

Příloha č. 14 Manifestace na úpickém náměstí za obranu republiky 1. května 1938. (Archiv Městského muzea a galerie J. W. Mezerové Úpice, fotografický materiál 1930 – 1939.)

Příloha č. 15 Příslušníci hasičské župy Úpice v prvomájovém průvodu 1938. (Archiv Městského muzea a galerie J. W. Mezerové Úpice, fotografický materiál 1930 – 1939.)

Příloha č. 16 Rezoluce ze župního sjezdu Československé strany národně socialistické 19. června 1938. (Archiv Městského muzea a galerie J. W. Mezerové Úpice, fotografický materiál 1930 – 1939.)

Příloha č. 17 Úpičtí Junáci při manifestaci přímo v Úpici 7. srpna 1938. (Archiv Městského muzea a galerie J. W. Mezerové Úpice, fotografický materiál 1930 – 1939.)

Příloha č. 18 Úpičtí Sokolové v roce 1938. (Archiv Městského muzea a galerie J. W. Mezerové Úpice, fotografický materiál 1930 – 1939.)

Příloha č. 19 Stanovení demarkační hranice na Úpicku (nejspíš Lhotka v Suchovršicích) 10. října 1938. (Archiv Městského muzea a galerie J. W. Mezerové Úpice, fotografický materiál 1930 – 1939.)

PŘÍLOHY

Příloha č. 1 – Protidrahotní tábor na úpickém náměstí 14. července 1935.

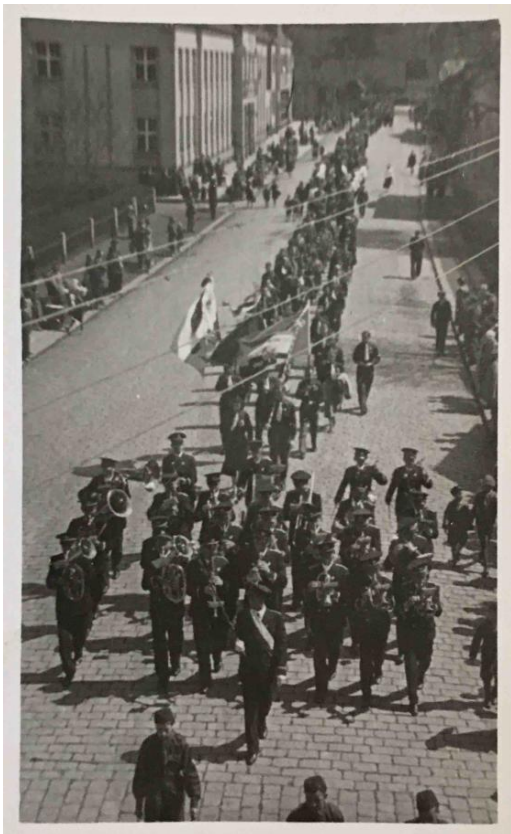
Příloha č. 2 – Členové Národní gardy č. 49 ustanovené v roce 1935.

Příloha č. 3 – Nastoupení členové Národní gardy č. 49 (někdy mezi lety 1935 – 1937).

Příloha č. 4 – Oslavy 40 ti letého trvání ČSNS v Úpici 3. – 4. dubna 1937.

Příloha č. 5 – Oslavy 40 ti letého trvání ČSNS v Úpici 3. – 4. dubna 1937.

Příloha č. 6 – Průvod úpických spolků při příležitosti Dne brannosti 30. května 1937.

Příloha č. 7 – Tryzna na úpickém náměstí za zesnulého prezidenta TGM 17. září 1937.

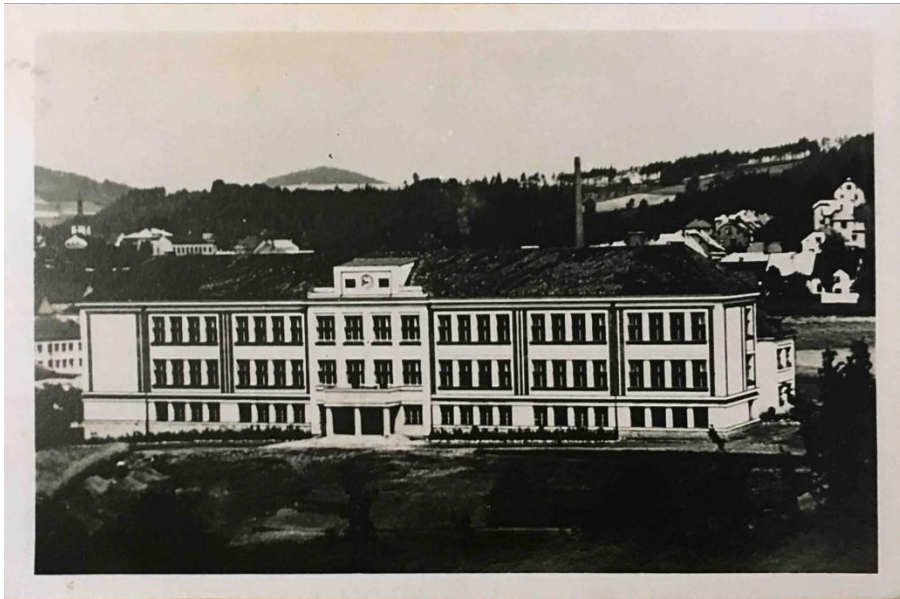
Příloha č. 8 – Budova úpického hotelu Beránek ve 30. letech 20. století.

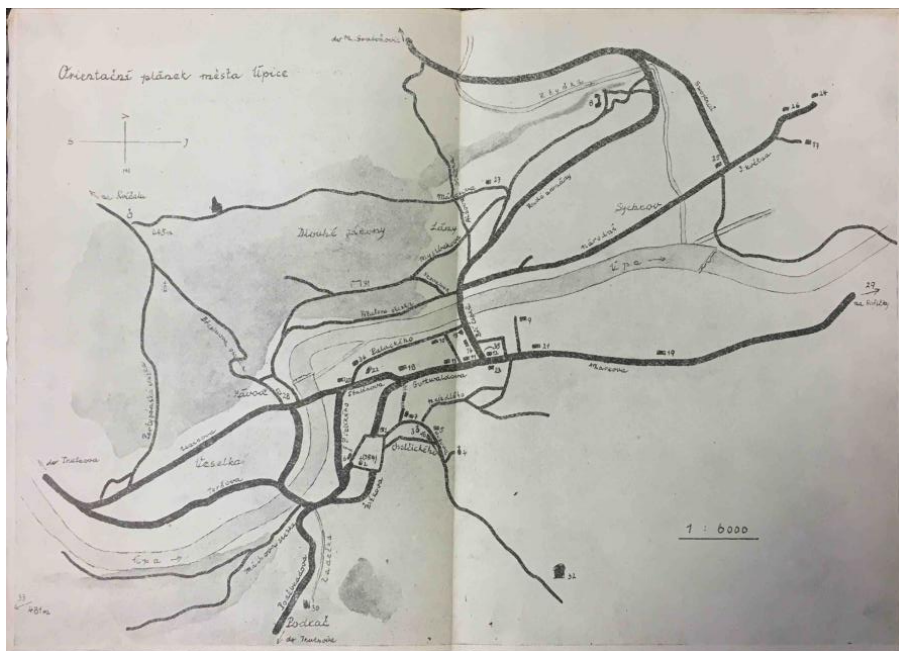
Příloha č. 9 – Hostinec u Mílů ve 30. letech 20. století.

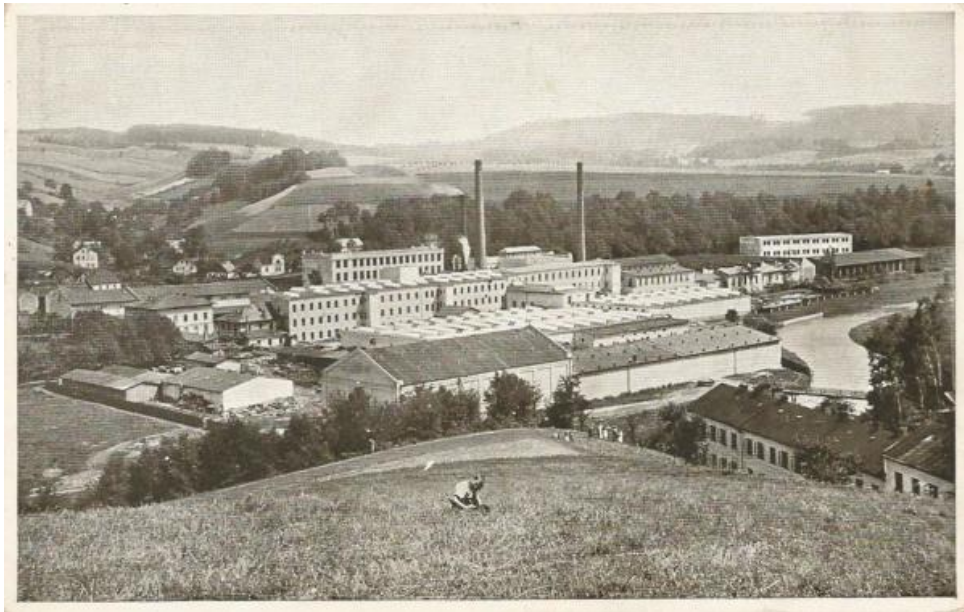
Příloha č. 10 – Pohled na úpické náměstí a pískovcový sloup se sochou Panny Marie.

Příloha č. 11 – Budova Masarykovy obecné školy na Lánech.

Příloha č. 12 – Orientační pláněk města Úpice.

Příloha č. 13 – První založená továrna v Úpici na zpracování lnu a juty (30. léta 20. století).

Příloha č. 14 – Manifestace na úpickém náměstí za obranu republiky 1. května 1938

Příloha č. 15 – Příslušníci hasičské župy Úpice v prvomájovém průvodu 1938.

Na župním sjezdu čs. strany národně socialistické, III. župy královéhradecké konaném 19. června 1938 v Náchodě byla jednomyslně přijata tato

resoluce:

My, čs. národní socialisté III. župy královéhradecké, na svém župním valném sjezdu, který se konal dne 19. června 1938 v Národním sociálním domě v Náchodě, uznáváme se v tomto důležitém úseku kladeckého pomezí, jednomyslně na této resoluci:

Slavnostně slibujeme a přísaháme věrnost naší jediné, demokratické, Československé republice.

Slibujeme věrnost svému prezidentu republiky dr. Edvardu Benešovi a prohlásíme, že za něj stojíme, v něho věříme celým svým srdcem a duší. Zastaneme věrně odkazu prezidenta Osoboditele T. G. Masaryka, jehož ideály demokracie, lidství, humanismu a sociální spravedlnosti dáváme si ve svůj program a štít.

Vzpomínáme ohromné tvůrčí, národní, budovatelské a státnické práce našeho vůdce a zakladatele bra Václava Jaroslava Kloučáče, před jehož životní prací a jeho sedlami v hluboké úctě a vděčnosti se skláníme. Vydávujeme mu svoji věčnost a přejeme si, aby nás vedl ještě dlouhá léta k dalším vítězstvím československého národního socialismu.

Jme si vědomi toho, že v této historické době bojujeme podhrabě za naši národní a státní samostatnost. Dáváme proto v této době, historicky tak vážné a osovové, svému státu všechny morální a fyzické síly k dispozici.

Neochvějně stojíme za naší skvělou armádou.

Vydávujeme jí svůj dik, za rozhodné, bleskurychlé a energické hájení celistvosti našeho státu, které imponovalo doma i za hranicemi. Na vybudování a vybavení naší armády chceme dáti vše, co bude potřebné, neboť tím zabezpečujeme svoji národní a státní samostatnost.

Neochvějně trváme na dosavadní linii naší zahraniční politiky, která právě v těchto dnech prokázala svoji velkou prospšnost pro zachování světového míru.

Svým přátelům, Malé Dohodě, Francii, Anglii a SSSR i veliké a svobodné Americe, zůstaneme věrni.

Přejeme si však, aby v této době, historicky vážné, počínali si všichni odpovědní činitelé tak, aby to sloužilo republice a demokracii. Odpovědní lidé, na neopodvdatelných místech v republice stojící, nechť si uvědomí všichni svoji velkou odpovědnost před tvářmi dějin a podle toho nechť také mluví k lidu a s lidem. Ti, nejvyšší činitelé politického života, kteří místo povzbuzení a posílení lidu, vnašejí mezi národ někdy a malomyslnost, buďtež přidrženi k zodpovědnosti.

My, hraničáři, čs. národní socialisté, stojící na první výspě našeho státu, státních hranic, jme pro to, aby rovnoprávnost národní i náboženská, jakož i politická, byla zachována.

Varujeme však před tím, aby byly činné takové ústupky národní, které by znamenaly nadhrábní jedních proti druhým a tím slabinu demokracie a státu.

S naprostou jasností a rozhodností prohlásíme, že nikdy bychom nedali souhlas k tomu, aby byla dotčena celistvost, územní nedotknutelnost a svrchovanost státu od Aše až po Jasína.

Nežli žít v porobě a otroctví — raději nežli vůbec! Srvní životy, krví a obětmi vybojovali jme Československou demokratickou republiku. Prací a bojem jí za všech okolností udržíme.

Zde slabost by byla zločinem.

Závru vyvedujeme historický fakt, že v největší době pro národ a stát, co nejškveleji se osvědčili drobný, pracující lid z měst a i venkova.

Tento pracující lid je nejspolehlivější oporou demokracie a republiky.

Žádáme proto, aby bylo pokračováno v dobré politice sociální, která by zabezpečovala slušný život všem věrným Českoslovákům a jejich spokojenost.

Voláme po hospodářském zabezpečení pracujícího lidu, po hospodářské demokracii.

[Pokračování na str. 2.]

Příloha č. 16 – Rezoluce ze župního sjezdu Československé strany národně socialistické 19. června 1938.

Příloha č. 17 – Úpičtí Junáci při manifestaci přímo v Úpici 7. srpna 1938.

Příloha č. 18 – Úpičtí Sokolové v roce 1938.

Příloha č. 19 – Stanovení demarkační hranice na Úpicku (nejspíš Lhotka v Suchovrších)
10. října 1938.